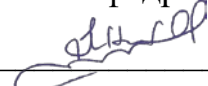

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

Максим БУЛИК

«19» листопада 2024 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ДЕРЖАВНИЙ ЦЕРЕМОНІАЛ
УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ»

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини» Кострюліної Поліни Дмитрівни

Науковий керівник:

Грідіна Ірина Миколаївна, д.і.н., професорка, професорка кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету

Рецензент:

Трима Катерина Андріївна, к.політ.н., ст. наук. дослідник, професорка кафедри міжнародних відносин та регіональних студій Національного авіаційного університету

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно / 93 / А

Секретар ЕК

 Анастасія ТРОФИМЕНКО

«17» грудня 2024 р.

Київ-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження ролі дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в теорії міжнародних відносинах.....	12
1.1. Концептуальні підходи вивчення дипломатичного протоколу та державного церемоніалу.....	12
1.2. Стан наукового дослідження проблеми.....	23
Висновки до 1 розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. Роль дипломатичного протоколу та державного церемоніалу на взаємовідносинах міжнародних акторів.....	30
2.1. Історичність та універсальність дипломатичного протоколу та державного церемоніалу.....	30
2.2. Політична та комунікативна функції.....	36
2.3. Адаптація дипломатичного протоколу та державного церемоніалу до нових викликів.....	41
Висновки до 2 розділу.....	49
РОЗДІЛ 3. Вплив російсько-української війни на дипломатичний протокол та державний церемоніал.....	51
3.1. Зміни в дипломатичній практиці України у відповідь на російську агресію.....	51
3.2. Нормативно-правові зміни у сфері дипломатії в умовах війни.....	56
3.3. Перспективи розвитку дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах війни.....	77
Висновки до 3 розділу.....	83
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Дипломатичний протокол та етикет є важливими інструментами зовнішньої політики та дипломатії, які покликані забезпечувати рівність, рівнозначність та рівноправність учасників міжнародних відносин. Вони ґрунтуються на міжнародних протокольних та церемоніальних принципах, які регулюються Віденською конвенцією про дипломатичні зносини.

Під час періодів змін у міжнародному порядку дипломатичний протокол виступає як стабілізуючий фактор, що допомагає впорядковувати хаос та забезпечувати спілкування, навіть в умовах війни та конфліктів. Окрім того, дипломатичний протокол та державний церемоніал є символічною системою, яка використовує символи та сигнали для підсилення дипломатичної мови, а іноді й для вираження протилежних повідомлень.

У контексті російсько-української війни, яка триває з 2014 року, а повномасштабне вторгнення вже майже три роки, дипломатичний протокол зазнає суттєвих змін. Ситуація не сприяє проведенню традиційних церемоній, тому деякі елементи протоколу можуть бути адаптовані або відкинуті. Це становить виклик для дипломатів, які повинні адаптуватися до нових реалій і враховувати важливість безпеки та ситуації в регіоні. Формальності та церемонії можуть бути на другому плані, а пріоритетом стає ефективне спілкування та досягнення результатів у вирішенні конфлікту.

Україна використовує символічно-сигнальну систему на політично-дипломатичному фронті, що включає різноманітні протокольні інструменти, такі як мовні, церемоніальні та невербальні засоби. Наприклад, вимога російської сторони стосовно дотримання протокольних норм, зокрема дрес-коду під час церемоній, свідчить про ефективність та точність протокольних дій української сторони. Такі прецеденти, коли інші державні діячі приймають подібні позиції (бойкоти, запізнення на зустрічі з російськими

колегами), свідчать про нове сприйняття формальних рамок дипломатичного протоколу та державного церемоніалу.

Зараз головне - надати протокольним елементам відповідний зміст, а не лише зберегти зовнішню форму. Не важливо, в якому одязі захищати суверенітет своєї держави - у флісці чи смокінгу, оскільки «краса» функцій наразі має другорядне значення.

Основні зміни, спричинені війною, які будуть продовжуватись у дипломатичному протоколі та етикеті, полягають у спрощенні та деформалізації, зокрема виражених у «відвертості». Процеси спрощення та деформалізації можна спостерігати у двох формах – спонтанній та ситуативній (на початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року) та аналітичній та цілеспрямованій (як результат ретельного вивчення успішних протокольних сценаріїв). Наприклад, стихійно виникла практика протокольного звернення до російської сторони, яка відтворює традиції листування запорізьких козаків з турецьким султаном.

Відхід від класичних м'яких та обтічних дипломатичних прийомів, що використовуються українською дипломатією в публічних та закритих зустрічах, жорсткість та прямолінійність у постановці питань, вимога дотримуватись обіцянок у спілкуванні з союзниками та партнерами вже називається «недипломатичною дипломатією». Усі можуть по-різному ставитися до таких змін, але факт залишається – мова дипломатичного спілкування стає прямішою та жорсткішою, щоб вирішувати невідкладні питання воєнного часу.

Війна триває і вносить прагматичні зміни у протокольні та церемоніальні норми, що дозволяє нам спостерігати та фіксувати ці процеси у реальному часі. Проблема дипломатичного протоколу та етикету під час війни залишається актуальною та перспективною для всебічного аналізу фахівців з різних галузей знань. Як універсальний інструмент політики та дипломатії, протокол має великий потенціал для досягнення різноманітних цілей зацікавлених сторін. Оскільки наслідки російсько-української війни

визначатимуть історію світу на багато поколінь, дипломатичний протокол та державний церемоніал будуть мітити своїм українським відбитком.

Об'єктом вивчення є дипломатичні протокольні та церемоніальні норми, які регламентують формальний процес дипломатичної взаємодії та спілкування між державами: дипломатичні події, зустрічі, переговори, візити та інші форми спілкування, які відбуваються під час російсько-української війни між міжнародними акторами.

Предметом вивчення є особливості дипломатичного протоколу під час російсько-української війни, обумовлені її об'єктивними умовами та суб'єктивними чинниками, зокрема конкретні кейси адаптації, пов'язані з протокольними нормами, вимогами та практиками, що застосовуються у дипломатичних відносинах під час війни.

Стан наукової вивченості проблеми. Спеціальну наукову літературу з досліджуваної проблеми можна умовно поділити на три основні групи: роботи з історії дипломатії, дослідження з теорії дипломатичного протоколу та сучасні аналізи, присвячені специфіці дипломатичних практик у кризових умовах.

Класичні підходи до ролі та функції дипломатичного протоколу описані у працях Е. Сато, Г. Нікольсона, Ж. Серре, В. Осипчук, Ю. Косенко, Л. Абдулаєва та інших дослідників. Основна увага приділяється важливості дотримання протоколу як механізму підтримання міжнародного порядку. У періоди війни, однак, акценти зміщуються на мінімізацію формальностей заради досягнення оперативності [92;29;20;51].

Серед досліджень, які стосуються *історичного контексту* розглядається, як під час конфліктів змінювався державний церемоніал. У періоди воєнних дій дипломатичні протоколи часто адаптуються до нових реалій, стаючи менш формальними, але зберігаючи символічні функції. (Л. Антонова, Л. Шевченко, М. Близнюк, О. Ткач, Г. Руденко, Ю. Кучма).

Сучасний контекст зміни державного церемоніалу та протоколу під час війн та конфліктів не є повною мірою дослідженим, але наявні

дослідження (Б. Гуменюк, С. Кучерявенко, Я. Бакаєвич, О. Сагайдак, В. Медведська, О. Щерба) [7;8;23;1;40;26] демонструють, що дипломатія під час війни набуває більш прагматичного характеру. Церемоніали часто спрощуються, але символічні жести (наприклад, офіційні візити) зберігають своє значення для демонстрації підтримки чи засудження.

Однак питання адаптації державного церемоніалу в умовах сучасних гібридних конфліктів, зокрема російсько-українська війна залишаються недостатньо вивченими. Лише поодинокі дослідження аналізують, як змінюються та адаптуються практичні кейси протокольних церемоній в умовах війни. Проблема державного церемоніалу та дипломатичного протоколу під час війни залишається актуальною і потребує подальшого дослідження. Особливо важливим є аналіз адаптації протоколу до сучасних викликів війни, коли традиційні механізми перетинаються з новими формами комунікації та символічними жестами підтримки або протесту на міжнародній арені.

До дослідників, які вивчали цю тему, належать Антонова Л. та Шевченко Л., які досліджували культурну дипломатію та її роль у формуванні міжнародного іміджу держави. Маргарита Близнюк вивчала аспекти публічної дипломатії України, а також інституційні та програмні аспекти цієї діяльності. Ткач О. надав практичні рекомендації щодо дипломатичного протоколу та етикету. Інші дослідники, такі як Гуменюк Б. та Кучерявенко С.В., висвітлили сучасні підходи до дипломатичної служби та інструменти формування міжнародного іміджу держави. Ці джерела та дослідження формують основу для всебічного аналізу еволюції та адаптації дипломатичного протоколу [53;47;7;23].

Мета магістерського дослідження полягає у визначенні змін та з'ясуванні ефективності стратегій та практик адаптації дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в умовах російсько-української війни як з боку України так і інших міжнародних акторів.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких

завдань:

- визначити теоретико-методологічні підходи дослідження;
- охарактеризувати теоретичну та емпіричну бази вивчення проблеми викликів та стратегій адаптації дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах війни;
- окреслити роль дипломатичного протоколу та державного церемоніалу у взаємовідносинах держаних акторів в історичній ретроспективі та в сучасних умовах;
- визначити головні функції дипломатичного протоколу та державного церемоніалу за умов адаптації до нових викликів;
- схарактеризувати чинники впливу російсько-української війни на дипломатичний протокол та державний церемоніал;
- визначити зміни у державному церемоніалі та дипломатичному протоколі України під час війни та їх я дипломатичного протоколу та державного церемоніалу для мобілізації міжнародної підтримки;
- окреслити перспективи розвитку дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах війни.

Для досягнення цілей дослідження використовуються наступні методи:

- аналіз документів: вивчення офіційних документів, протокольних норм та міжнародних угод;
- порівняльний аналіз : зіставлення традиційних та сучасних підходів до дипломатичного протоколу та церемоніалу в умовах війни.
- контент-аналіз : дослідження матеріалів ЗМІ, офіційних виступів та заяв, що стосуються дипломатичного протоколу та церемоніалу від дипломатів, експертів з міжнародних відносин та інших фахівців, залучених до дипломатичних процесів;
- метод кейс-стаді : аналіз конкретних ситуацій та прикладів змін у дипломатичному протоколі та церемоніалі під час війни.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі змін та адаптації дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах російсько-української війни. Вперше систематизовано та проаналізовано специфічні протокольні практики, що виникають у воєнний період, а також їхній вплив на міжнародні відносини та сприйняття України на світовій арені. Висвітлено нові підходи до комунікації та репрезентації держави, що сприяють ефективнішому вирішенню конфліктів та підтриманню дипломатичних зусиль.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій для дипломатів та державних службовців щодо адаптації протокольних практик у воєнний період. Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення дипломатичних заходів, підвищення ефективності міжнародних комунікацій та зміцнення позицій України на міжнародній арені. Рекомендації, розроблені в рамках дослідження, сприятимуть забезпеченню безпеки та репрезентації держави, а також підтримці дипломатичних зусиль в умовах війни.

Практичне використання результатів дослідження полягає у можливості використання та впровадження матеріалів у навчальний процес у підготовці до семінарських та практичних занять з курсів «Дипломатична та консульська служба», «Дипломатичний протокол та етикет», «Зовнішня політика України» тощо, розробці методичних матеріалів та підручників. Окремі положення та висновки дослідження можуть бути представлені для обговорення на наукових конференціях, присвячених дипломатії країн в умовах війн і конфліктів.

Апробація результатів магістерського дослідження проводилася шляхом участі в науково-практичних заходах, а також підготовки публікацій, які відображають основні положення та висновки роботи.

У рамках апробації були підготовлені тези на такі теми: «Дипломатичний протокол та етикет як чинник єдності та солідарності міжнародної спільноти з Україною». Ця тема висвітлює роль дипломатичних

норм і церемоніальних практик у консолідації міжнародної підтримки України. Досліджено символічне значення протокольних дій, які сприяють формуванню позитивного іміджу держави та укріпленню міжнародної єдності в умовах війни. «Протокол та церемоніал візитів під час війни». У тезах розглянуто особливості організації офіційних заходів в умовах воєнного конфлікту, а також виклики, з якими стикаються дипломати під час візитів у зони збройного протистояння[22;23].

Окрім тез, було підготовлено наукову статтю на тему: «ОСОБЛИВОСТІ ВОЄННОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ЗА/ПОЗА ПРОТОКОЛОМ ТА ЦЕРЕМОНІАЛОМ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ».

Структура та обсяг роботи. Загальна структура магістерської роботи передбачає три основних розділи, кожен з яких включає в себе підрозділи, розглядаючи різні аспекти адаптації дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України у контексті російсько-української війни. Крім того, робота включає вступ, висновки до кожного розділу, а також загальні висновки та список використаних джерел.

У вступі роботи обґрунтовується актуальність теми, визначаються мета та завдання дослідження, а також розкриваються теоретико-методологічні засади, наукова новизна та практичне значення роботи. Також у вступі представлена загальна структура магістерської роботи.

Робота містить наступні розділи:

РОЗДІЛ I. Концептуальні засади дослідження ролі дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в міжнародних відносинах

1.1. Теоретико-методологічні засади вивчення дипломатичного протоколу та державного церемоніалу

У цьому підрозділі розглядаються основні теоретичні підходи до дослідження дипломатичного протоколу, а також методологічні засади, що використовуються в аналізі державного церемоніалу.

1.2. Стан наукового дослідження проблеми

Цей підрозділ аналізує сучасні тенденції в наукових дослідженнях, присвячених дипломатичному протоколу та державному церемоніалу, та визначає основні проблеми, що потребують подальшого вивчення.

РОЗДІЛ II. Роль дипломатичного протоколу та державного церемоніалу на взаємовідносинах міжнародних акторів

2.1. Історичність та універсальність дипломатичного протоколу та державного церемоніалу

Цей підрозділ вивчає історичні аспекти розвитку дипломатичного протоколу та його універсальні елементи, які залишаються актуальними в різних культурних контекстах.

2.2. Політична та комунікативна функції

Розглядаються політичні та комунікативні функції дипломатичного протоколу, а також його роль у формуванні міжнародних відносин.

2.3 Адаптація дипломатичного протоколу та державного церемоніалу до нових викликів

У цьому підрозділі аналізуються зміни в дипломатичному протоколі та державному церемоніалі в умовах глобалізації та технологічних інновацій.

РОЗДІЛ III. Вплив російсько-української війни на дипломатичний протокол та державний церемоніал

3.1. Зміни в дипломатичній практиці України у відповідь на російську агресію

Цей підрозділ вивчає основні виклики, з якими стикаються дипломати та державні діячі у процесі ведення дипломатичних переговорів під час конфлікту.

3.2. Нормативно-правові зміни у сфері дипломатії в умовах війни

Розглядаються зміни в законодавстві та міжнародних нормах, які виникають у зв'язку з війною, та їх вплив на дипломатичну практику.

3.3. Перспективи розвитку дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах війни

Цей підрозділ аналізує, як конфлікт вплинув на адаптацію та зміни у дипломатичному протоколі, зокрема в контексті нових реалій.

У висновках до кожного розділу підбиваються підсумки дослідження, а у загальних висновках узагальнюються основні результати та висновки всієї роботи. Список використаних джерел містить перелік всіх джерел, що були використані при написанні роботи, кількість джерел налічує 109 одиниць.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ ТА ДЕРЖАВНОГО ЦЕРЕМОНІАЛУ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1.1. Концептуальні підходи до вивчення дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в теорії міжнародних відносин

Від давніх цивілізацій до сучасності війна та дипломатія були та залишаються ключовими засобами реалізації зовнішньої політики, при цьому не взаємовиключними, а тісно взаємопов'язаними та взаємодоповнюваними. Баланс між цими двома інструментами є критично важливим для міжнародної безпеки та стабільності. Ґрунтуючись на вікових історичних традиціях та світовому досвіді, дипломатичний протокол та етикет є однією з найконсервативніших категорій у міжнародних відносинах. Незважаючи на глобальні трансформації, виклики взаємозалежного світу, війни та небезпеки інформаційної епохи, підтримання балансу між традиційним та інноваційним є єдиним дієвим активом сучасної дипломатії. Минулий досвід має величезну цінність, а роботи видатних дипломатів Франсуа де Кальєра, Гарольда Нікольсона, Ернеста Сато та Жюля Камбона [9;92;15] є актуальними і сьогодні. Під час переломних моментів міжнародного порядку денного протокол залишається рятівним островом стабільності, впорядковуючи мінливість та хаос, надаючи інструментальну можливість забезпечувати спілкування, зокрема під час війн та конфліктів.

У російсько-українській війні, як і в будь-якій іншій, «воєнний горизонт» визначає простір для дипломатії, але, великою мірою сучасна багатостороння дипломатія (мобілізація міжнародної підтримки, при цьому з

обох боків) обумовлює горизонти воєнні. І це є особливістю російсько-української війни.

За таких умов, будь яка мирна річ або процес може набути нового сенсу та ключової ваги, стати ефективною неконвенційною зброєю (мова, гумор), потужним засобом привернути увагу («The Olive Green Sweatshirt» Президента України). Під час Форуму дипломатії воєнного часу (квітень 2024, Київ), на якому обговорювались успіхи та проблеми міжнародної роботи України, очільник МЗС України Дмитро Кулеба виступив з програмною відверто жорсткою промовою, в якій окреслив правила та принципи України на дипломатичній арені під час повномасштабної війни: «Жорстко, без правил та без «плану Б». Базовим правилом дипломатії воєнного часу Міністр закордонних справ України назвав врахування кардинальних змін поведінки, яка відбувається між війною та миром[11].

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на концепції «м'якої сили» (soft power) Джозефа Ная, а саме можливості та здатності держави впливати на інших через привабливість та переконання, які, у свою чергу, ґрунтуються на вмінні використати свої культуру, політичні цінності, зовнішню політику, щоб привернути до себе інші країни і народи. Дипломатичний протокол та етикет відіграють важливу роль у реалізації м'якої сили, оскільки вони є інструментами дипломатії, як у широкому, так вузькому сенсі, через які країна може демонструвати свою культуру, цінності та політичну компетентність.

Дипломатичний протокол та етикет як інструмент зовнішньої політики та дипломатії після Другої світової війни виконує ключову функцію - забезпечення засадничого принципу ООН - суверенної рівності її членів, рівнозначності та рівноправності учасників міжнародних відносин та їх представників. Реалізується ця функція за допомогою головних протокольних та церемоніальних принципів – міжнародної ввічливості та взаємності, загальні аспекти яких регулюються Віденською конвенцією про дипломатичні зносини[10].

Державний церемоніал відповідно до цієї концепції виступає як інструмент м'якої сили. Офіційні церемонії, державні візити, культурні заходи є важливими елементами м'якої сили, оскільки вони демонструють національну ідентичність, культурну спадщину та політичну стабільність країни. У контексті війни ці заходи набувають особливого значення, оскільки допомагають формувати позитивний імідж держави на міжнародній арені.

Дипломатичний протокол та державний церемоніал є потужною символічною системою, яка за допомогою відповідних символів - сигналів супроводжує, підсилює, натякає, а іноді навіть заперечує умовну дипломатичну мову та просуває свій порядок денний. Дотримання дипломатичного протоколу під час війни показує світу здатність країни дотримуватися міжнародних норм і цінностей, що зміцнює довіру до неї як до відповідального суб'єкта міжнародних відносин. Візити іноземних лідерів, організація міжнародних самітів і меморіальних церемоній в Україні є потужними символами підтримки, які сприяють зміцненню позицій країни у світовій спільноті[15].

Дипломатичний протокол та державний церемоніал як потужна сигнально-символьна система сприяє та створює відповідні національним інтересам наративи та є основою для культурної дипломатії. М'яка сила часто реалізується через наративи. Офіційні промови, дипломатичні жести та церемонії допомагають формувати позитивний образ країни, яка бореться за свободу і справедливість. В умовах російсько-української війни Україна активно використовує м'яку силу для консолідації міжнародної підтримки через демонстрацію своєї культури, історії та демократичних цінностей.

Концептуальні засади та принципи організації державного церемоніалу та протоколу адаптуються до сучасних викликів та реалізуються через відповідні кейси, наприклад офіційні візити іноземних лідерів, культурні та меморіальні заходи, символічні акти. Так, візити світових лідерів до Києва в умовах війни — це не лише політичні акти, а й символи міжнародної солідарності, які підсилюють позиції України. Організація виставок,

концертів та інших культурних заходів, присвячених Україні, допомагає поширювати знання про її культуру та боротьбу[29]. Публічні виступи українських дипломатів, церемонії підняття прапора України або хвилини мовчання під час міжнародних заходів — це символічні акти, що підсилюють міжнародний імідж країни.

Отже, теорія м'якої сили є ключовою для розуміння ролі дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в умовах війни. Вона пояснює, як через символічні дії та культурну дипломатію країна може зміцнювати свої позиції на міжнародній арені, мобілізувати підтримку союзників і створювати позитивний імідж. В Україні ці інструменти є важливою складовою стратегії протидії агресії та консолідації світової спільноти навколо ідеї підтримки її суверенітету[38].

У процесі свого становлення дипломатичний протокол зазнавав змін під впливом культурних, соціальних та політичних чинників. Історичні етапи його розвитку відображають зміни у способах спілкування, визначенні статусу держав та встановленні міжнародних стандартів. Сучасний дипломатичний протокол є результатом багаторічного еволюційного процесу, що триває й далі, оскільки міжнародні відносини постійно змінюються та розвиваються.

Під час здійснення різних зовнішньополітичних заходів, кожна країна дотримується дипломатичного протоколу - загальних традицій, умовностей та правил. Дипломатичний протокол визначає форму кожної зовнішньополітичної акції держави, її внутрішнього та зовнішнього представництва. Він має політичний зміст і значення, створюючи сприятливі умови для розвитку взаємовідносин між країнами, урядами та їхніми представниками в дружній, мирній та поважній атмосфері[40].

З майже 300 країн, що беруть участь у міжнародному спілкуванні, кожна має свої особливості - соціально-економічний та суспільно-політичний устрій, історію, культуру, мову та традиції. Взаєморозуміння та нормальне спілкування стають можливими завдяки дотриманню загальних принципів

взаємовідносин, таких як повага до державного суверенітету і національної незалежності, невтручання у внутрішні справи інших країн, рівноправність між країнами, збереження територіальної цілісності, дотримання міжнародних угод і зобов'язань.

Термін «протокол» походить від грецького «protokollon», що означає правила оформлення документів і ведення архіву. У сучасному розумінні, протокол включає всі питання етикету і церемоніалу, що становлять необхідну частину дипломатичного протоколу. Етикет - це правила поведінки, встановлені для взаємодії в громадських місцях, манери, стиль одягу, форми звернень і привітань, а також ввічливості в дипломатичних колах. Церемоніал включає офіційно прийнятий порядок урочистих подій, процесій та вручення вірчих грамот і договорів[40].

Основною ідеєю дипломатичного протоколу є дотримання принципу міжнародної ввічливості, що полягає в повазі до символів і представників держави. Різні автори надають різні визначення дипломатичного протоколу, але його суть залишається незмінною. Наприклад, відомі експерти Джон Вуд та Жан Серре стверджують, що протокол є набором правил поведінки урядів і їхніх представників у всіх офіційних і неофіційних ситуаціях. Сучасні автори описують дипломатичний протокол як загальноприйняті правила, традиції і умовності, які дотримуються урядами, дипломатичними установами, офіційними особами і дипломатами під час виконання їхніх функцій у міжнародних відносинах.

Протокол означає сукупність правил, які використовуються офіційними представниками країн для регулювання порядку проведення різних дипломатичних церемоній. Він застосовується під час переговорів, підписання угод і надає їм більш урочистий характер. Протокол відіграє важливу роль у політичних і адміністративних структурах, забезпечуючи розміщення кожної посадової особи на певному місці і гарантуючи правила, що стосуються старшинства і привілеїв. [55].

Крім організації церемоній, протокол визначає методи, етикет і правила офіційного та особистого листування, а також форми одягу. Все це забезпечує відповідне місце і повагу для кожної особи, що відповідає її офіційному статусу і встановлюється політичною і адміністративною владою та суспільством.

Правила дипломатичного протоколу допомагають підтримувати нормальні відносини між державами та їхніми представниками, навіть коли виникають претензії та розбіжності. Протокол є нейтральною зоною зі своїми правилами і законами, до яких всі повинні підкорятися. У минулому відсутність розроблених і загально визнаних норм протоколу призводила до проблем у взаємодії держав і конфліктів. Тому стало необхідним прийняття загально визнаних правил поведінки міжнародних держав.

Вперше у міжнародній практиці на Віденському (1815) та Аахенському (1818) конгресах були прийняті спеціальні постанови щодо дипломатичних відносин, зокрема щодо старшинства дипломатичних представників. Ці політичні документи мали на меті надати юридичну силу та перетворити деякі правила міжнародної ввічливості в норми міжнародного права. Протягом понад 150 років, до 1961 року, постанови Віденського та Аахенського конгресів, які встановили основу міжнародної протокольної практики, існували до підписання «Віденської конвенції про дипломатичні зносини» у Відні[3].

На сьогоднішній день «Віденська конвенція про дипломатичні зносини» є основним міжнародно-правовим документом, що регулює дипломатичну діяльність суб'єктів міжнародного права. В ній визначені ранги дипломатичних представників, порядок встановлення старшинства, привілеї та імунітети дипломатів, їхній статус, права та обов'язки, а також інші аспекти дипломатичної місії держави та її агентів. Більше 160 держав, включаючи Україну, є учасниками Конвенції, а навіть ті країни, які не приєдналися формально, повинні дотримуватися норм, закріплених у цьому документі[3].

Крім «Віденської конвенції про дипломатичні зносини», існують інші документи, які в різній мірі визначають дії протоколу. Зокрема, це «Віденська конвенція про консульські зносини», «Конвенція про привілеї та імунітети ООН». На основі цих документів, а також на основі двосторонніх угод і внутрішньодержавного законодавства, регулюються питання, що виникають під час спілкування між сторонами[4;8].

Оскільки основні принципи протоколу широко визнані і додержуються майже всіма країнами у більш або менш однаковій мірі, можна говорити про протокол як про міжнародну норму. Усі держави зобов'язані дотримуватися цих принципів, навіть якщо вони не є чітко визначеними у письмових актах міжнародного права.

Деякі норми дипломатичного протоколу мають юридичну силу, і, отже, їх ретельне дотримання є обов'язковим при різних випадках, таких як визнання нових держав, встановлення дипломатичних відносин, призначення глав дипломатичних представництв, вручення вірчих грамот, дипломатичні візити, проведення бесід і переговорів, дипломатичне та особисте листування, організація дипломатичних прийомів, підписання договорів та угод, скликання міжнародних нарад та конференцій, організація зустрічей та проведів офіційних делегацій, а також під час відзначення святкових та траурних подій[8].

Загалом кажучи, майже всі зовнішньополітичні дії проводяться з дотриманням протокольних норм. Будь-яке порушення цих норм, таке як недотримання правил розсадки на офіційних прийомах, запізнення або ранній відхід з прийому без попередження, може бути розцінено як демонстративний крок або прояв неповаги і мати негативний вплив на авторитет держави на міжнародній арені та спричинити напругу у міждержавних відносинах. Важливо завжди пам'ятати, що будь-яке відхилення від протокольної традиції, навіть якщо воно випадкове, не залишиться непоміченим і буде адекватно реаговано[62].

Наприклад, під час офіційного візиту королеви Великобританії Єлизавети II до Австралії у лютому 1992 року стався протокольний інцидент, який негативно вплинув на її візит і викликав обурення на Британських островах. Під час вступу на прийом, прем'єр-міністр Австралії Пол Кітінг неформально обняв королеву за талію, а його дружина, голландка за походженням, не виконала реверанс, якого очікувалося. Цей інцидент отримав широке відображення у пресі і спричинив скандал. Австралія, як колишній домініон Англії і член Співдружності націй, де англійський монарх вважається головою держави, побудила цим вчинком величезне незадоволення. Цей випадок ще більше погіршив відносини між державами, які вже були складними.

Тому точне дотримання правил дипломатичного протоколу має важливе значення для підтримання нормальних відносин між державами та їх представниками.

Інколи виняткові ситуації можуть призвести до порушення протоколу в намаганні зробити щось приємне. Наприклад, хоча двір Ватикану вважається надзвичайно дотримувачем протоколу, виникла ситуація, коли дружина президента Дж. Кеннеді повинна була відвідати Ватикан. Папа Римський запитав, як до неї звертатися, і запропонували кілька варіантів. Однак папа прийняв дружину президента з обіймами і радісним вигуком: «О, Жакліно». Цей нетрадиційний випадок порушення протоколу несподівано вийшов за межі протокольних норм[75].

Що стосується України, наприклад, під час прийому на честь Президента України в листопаді 2002 року в Італії, прем'єр-міністр С. Берлусконі витер своєю хусточкою туфлю футболіста А. Шевченка, який був присутній, щоб виразити вдячність за його вклад у розвиток італійського футболу.

У сучасних реаліях, російсько-української війни відбулося також кілька прикладів порушення дипломатичного протоколу та церемоніалу. Наприклад, в лютому 2022 року під час зустрічі президента Росії Володимира

Путіна з президентом Франції Емманюелем Макроном в Москві, відеозапис цієї зустрічі показав, що Путін поведився з неввічливістю і не поважав звичайні протокольні норми. Він не привітався з Макроном, не протягнув руку для рукостискання, а також не надав йому можливість сісти на стілець, що було розміщений для нього[89].

Інший приклад випадку порушення дипломатичного протоколу стосується інциденту з посадовцем російського МЗС під час засідання Ради Безпеки ООН. Під час своєї промови, він показав злість і неodobрення, вдаривши по столу і порушивши тим самим міжнародний протокол і етикет.

Ці приклади свідчать про те, що війна може призводити до ігнорування протокольних норм і порушень церемоніалу з боку державних діячів. Вони підкреслюють серйозність та напруженість ситуації під час конфлікту та відображають відсутність поваги до протокольних зобов'язань, що може подальше ускладнити відносини між державами.

Отже, дипломатичний протокол та державний церемоніал є важливими інструментами підтримки стабільних міжнародних відносин. Їх дотримання сприяє взаємній повазі між країнами та запобігає конфліктам на політичному рівні. Порушення цих норм, як показують наведені приклади, може свідчити не лише про недотримання етикету, але й про поглиблення політичної напруги та конфліктів. Особливо в умовах збройних конфліктів, таких як російсько-українська війна, ігнорування протокольних норм стає символом демонстративної неповаги, що може мати далекосяжні наслідки для міжнародної дипломатії та подальшого співробітництва між державами.

Теоретико-методологічні засади дослідження дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах російсько-української війни ґрунтуються на комплексному підході, який включає аналіз міжнародних протокольних норм, етикету та державного церемоніалу. Основою для цього є Віденська конвенція про дипломатичні зносини, яка регулює міжнародні протокольні принципи та церемоніальні практики. Крім того, дослідження спирається на теорії міжнародних відносин, дипломатії та

комунікативних стратегій, що дозволяє глибше зрозуміти зміни та адаптацію дипломатичних практик в умовах конфлікту[19].

Теоретико-методологічні засади дослідження також передбачають використання концепції м'якої сили як ключового елементу у формуванні міжнародного іміджу держави. Через культурну дипломатію, дипломатичний протокол та державний церемоніал країна здатна транслювати важливі наративи про свої цінності, історичну спадщину та прагнення до демократичних змін. В основі такого підходу лежить аналіз того, як символічні дії — від офіційних заяв до культурних заходів — впливають на міжнародну громадську думку та допомагають залучати союзників до підтримки України[19].

Ключовим аспектом методології є також інтеграція принципів комунікативних стратегій у державний церемоніал. Це дозволяє забезпечити ефективну передачу повідомлень, спрямованих на посилення міжнародної підтримки. Наприклад, церемонії під час візитів іноземних делегацій адаптуються таким чином, щоб символічно підкреслити боротьбу України за свободу та її прагнення до миру. Аналіз цих аспектів дає змогу оцінити ефективність сучасних дипломатичних підходів, а також окреслити можливості їхнього вдосконалення для зміцнення позицій країни на міжнародній арені.

В рамках методології дослідження дипломатичний протокол знаходить своє теоретичне відображення в роботах декількох вчених і міжнародних і національних нормативних актів. Сутність визначень і понять дипломатичного протоколу дозволяє комплексно вивчити різні підходи до його вивчення. Зарубіжна література представляє різноманітні визначення дипломатичного протоколу. Наприклад, «Дипломатичний словник» визначає його як «набір загальноприйнятих правил, традицій та конвенцій, які дотримуються урядами, чиновниками закордонних справ, дипломатичними представництвами та іншими посадовими особами в міжнародних відносинах»[99].

Серед вчених, присвячених розробці дипломатичного протоколу, особливо помітні Дж.Вуд і Дж.Серре. Їх спільна робота «Дипломатичний протокол і церемоніал», класичний путівник по протоколу і церемоніалу, служить своєрідним кодексом дипломатичної ввічливості. Вони розрізняють історичні та сучасні протоколи, стверджуючи, що форми, методи та інструменти залишаються стабільними та незмінними. Це підкреслює стійкий характер дипломатичних традицій у мінливому світі[107].

Відомий французький дипломат Жуль Мартін Камбон у своїй книзі «Дипломат» прагнув синтезувати свій дипломатичний досвід, вирішуючи протокольні питання. Камбон писав: "Правила протоколу зараз здаються дещо застарілими. Однак протокол вимагає дотримання у всіх відносинах ". Ернест Сатоу у своєму довіднику з дипломатичної практики ще більше підкреслює важливість дипломатичного протоколу, описуючи його як «кодекс загальноприйнятих правил, обов'язкових для держав і посадових осіб у міжнародних відносинах».

Таким чином, виходячи з цих визначень, дипломатичний протокол можна розуміти як сукупність правил поведінки держав та їх представників на офіційних та неофіційних заходах. Щоб уникнути запламування свого іміджу або виникнення непорозумінь, держави повинні дотримуватися всіх положень протоколу. Надаючи пріоритет організації прийомів і візитів, держави прокладають шлях до успіху і отримують довіру і підтримку приймаючої нації. Основні функції дипломатичного протоколу включають забезпечення місця дипломата, регулювання спірних питань та встановлення методів, рамок, правил поведінки та етикету. Вручення вірчих грамот є невід'ємною частиною дипломатичного протоколу, що підкреслює серйозність міжнародних відносин і зміцнення дипломатичних зв'язків між країнами. Цей методологічний підхід демонструє критичну роль, яку дипломатичний протокол відіграє у підтримці порядку та зміцненні позитивних міжнародних відносин[107].

1.2. Стан наукового дослідження проблеми

Питання дипломатії як складової міжнародних відносин є важливим аспектом наукових досліджень у багатьох країнах світу. Останні роки спостерігається зростання інтересу до вивчення ролі культурної дипломатії в зміцненні міжнародного іміджу держави та розвитку співпраці між країнами. Дослідження в цій сфері охоплюють різні аспекти, зокрема використання культурних програм для просування національних інтересів, вплив культурного обміну на міжнародні відносини та значення культурної дипломатії в умовах глобалізації.

У науковій літературі підкреслюється роль дипломатії як ефективного інструменту для зниження напруженості між країнами та налагодження взаєморозуміння між різними народами. Дослідники звертають увагу на те, що успішне використання культурних ініціатив сприяє не лише формуванню позитивного іміджу країни, але й покращенню політичних та економічних відносин.

Українська публічна дипломатія є різнобічною та цікавою темою для дослідників. Коптев О. С. у статті «Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України» досліджував розвиток та різні підходи до вивчення публічної дипломатії в Україні та світі. Шляхом застосування технологічного підходу було охарактеризовано специфіку публічної дипломатії сучасної України та визначено дієві технології в умовах зміни переходу від двовекторності до європейської інтеграції. Наукова новизна полягає в огляді технологій публічної дипломатії в контексті геополітичних змін та повномасштабного вторгнення в Україну, досліджено її роль у підтримці та покращенні ставлення до країни[18].

Основна увага дослідження приділяється ефективності публічної дипломатії як інструменту підтримки міжнародної підтримки та розвитку партнерських відносин. Коптев пропонує створити громадську інституцію з кібербезпеки, яка допомагатиме правоохоронцям та представникам

Міністерства цифрової політики. Наукове дослідження також підкреслює необхідність посилення зусиль всіх акторів міжнародних відносин на підвищенні іміджу України, а також її економічному, соціальному, політичному та культурному збагаченні.

Важливим висновком роботи є розширення розуміння публічної дипломатії як інструменту, що позитивно впливає на міжнародну політику. В умовах великої війни та зміни вектора розвитку у міжнародних відносинах, дослідження вказує на значення публічної дипломатії для підвищення безпеки та привабливості України на міжнародній арені. Наробки можуть бути використані органами влади для підвищення іміджу держави та її впізнаваності на міжнародному рівні[18].

Публічна дипломатія включає в себе широкий спектр інструментів і дій, які у сукупності відіграють велику роль у іміджі держави та її представників, серед них важливе місце посідає культура. «Місце та роль культурної дипломатії у процесі консолідації іміджу країни на міжнародній арені» автори Людмила Антонова та Лілія Шевченко досліджують важливий аспект міжнародних відносин – культурну дипломатію. Зміст статті акцентується на визначенні місця та ролі культурної дипломатії у формуванні та зміцненні іміджу держави на глобальній арені.

Культурна дипломатія розглядається як ефективний інструмент впливу на міжнародну аудиторію через популяризацію національних традицій та культурних цінностей. Антонова та Шевченко підкреслюють, що культурна дипломатія сприяє зняттю культурних бар'єрів і руйнуванню стереотипів, які можуть перешкоджати взаєморозумінню між країнами[53].

Серед піднятих у статті проблем можна виділити кілька ключових аспектів. Автори обговорюють, як культурна дипломатія допомагає підвищувати впізнаваність та привабливість країни на міжнародній арені. Вони розглядають приклади використання культурних заходів, таких як виставки, фестивалі та гастролі, що сприяють зміцненню міжнародного іміджу.

Стаття аналізує роль культурної дипломатії у підтримці політичного діалогу та співпраці. Культурні програми можуть слугувати платформою для обговорення важливих питань та зміцнення довіри між державами. Антонова та Шевченко наводять приклади успішного використання культурних ініціатив для налагодження дипломатичних відносин.

Важливою темою дослідження є вплив культурної дипломатії на економічні відносини. Культурні обміни можуть сприяти розвитку туризму, освіти та інвестиційних проєктів. Автори аналізують, як позитивний імідж країни може залучати іноземні інвестиції та сприяти економічному зростанню[53].

У статті також розглядаються виклики, з якими стикається культурна дипломатія. Антонова та Шевченко звертають увагу на те, що успіх культурних програм залежить від правильного планування та реалізації. Вони підкреслюють важливість державної підтримки та фінансування культурних ініціатив.

Загалом, «Місце та роль культурної дипломатії у процесі консолідації іміджу країни на міжнародній арені» надає всебічний аналіз значення культурної дипломатії в сучасному світі. Вона підкреслює, що культурна дипломатія є важливим інструментом не тільки для зміцнення міжнародного іміджу країни, але й для підтримки миру та співпраці між державами[53].

Крім культури, одним з основних елементів продуктивної дипломатії є «м'яка сила». У статті «Інструменти «м'якої сили» в контексті російсько-української війни» Яна Бакаєвич досліджує роль м'якої сили у сучасних міжнародних відносинах, зосереджуючи увагу на її значенні у російсько-українському конфлікті. Авторка детально аналізує інструменти інформаційного впливу та культурної дипломатії, які використовуються як Росією, так і Україною для досягнення своїх стратегічних цілей[1].

М'яка сила, за визначенням авторки, є формою дипломатії та впливу, що застосовується для створення сприятливого міжнародного іміджу, поширення політичних наративів і формування громадської думки як

всередині країни, так і на міжнародній арені. У контексті російсько-українського конфлікту м'яка сила стала невід'ємною частиною гібридної війни, де інформаційні та культурні ресурси використовуються поряд із військовими засобами.

Бакаєвич наголошує, що Росія активно використовує інструменти м'якої сили, такі як медіа, пропаганду, культурні програми та дипломатію для зміцнення своєї позиції у світі та виправдання своїх дій в Україні. Вона підкреслює, що особливо важливу роль у цьому відіграє інформаційна війна, яка має на меті не тільки підкорення міжнародної думки, але й вплив на внутрішню аудиторію[1].

Окрему увагу авторка приділяє відповідним заходам України у протидії російським інформаційним атакам. Вона зазначає, що Україна також активно використовує інструменти м'якої сили, спрямовані на міжнародну підтримку, захист свого суверенітету та позитивне представлення української культури. Одним із ключових аспектів у цьому процесі є співпраця з міжнародними організаціями, розвиток культурних і наукових програм, що дозволяють покращувати міжнародний імідж України[1].

Авторка визначає, що інструменти м'якої сили є важливими не лише для впливу на свідомість громадян і міжнародної спільноти, але й для довгострокового забезпечення національної безпеки в умовах гібридної війни. Вона підкреслює, що ефективне використання цих інструментів дозволяє не тільки захищатися від інформаційних атак, але й активно формувати позитивний імідж країни на світовій арені.

Стаття, опублікована в журналі *Alcumena* «Публічна дипломатія України: інституційні та програмні аспекти» Маргарити Ближнюк, досліджує публічну дипломатію, яка є ключовим інструментом для забезпечення міжнародного впливу та досягнення зовнішньополітичних цілей. Автори підкреслюють, що публічна дипломатія охоплює всі заходи, що спрямовані на формування позитивного іміджу держави за кордоном через культурні, інформаційні та інші заходи[62].

Окрему увагу приділено інституційним аспектам впровадження публічної дипломатії в Україні. В статті зазначено, що урядові та неурядові ініціативи відіграють важливу роль у просуванні української культури та іміджу за кордоном. Зокрема, у відповідь на кризу в Україні, публічна дипломатія активно розвивається.

У статті також описуються конкретні ініціативи, зокрема створення Українського Інституту та затвердження бренду «UkraineNow», що сприяє просуванню України на міжнародній арені. Також згадується заснування Департаменту публічної дипломатії в Міністерстві закордонних справ України, що свідчить про серйозний підхід до цього питання на державному рівні[62].

Підкреслюється, що глобалізація створює нові виклики та можливості для публічної дипломатії. Економічна взаємозалежність і інформаційні технології відкривають нові горизонти для співпраці, але водночас приносять загрози, такі як кіберзлочинність і глобальні економічні кризи. Сучасні технології, включаючи кібербезпеку та штучний інтелект, можуть бути використані для зміцнення національної оборони. У статті зазначено, що інновації у військовій сфері, інтеграція новітніх технологій у системи національної безпеки є ключовими для забезпечення стабільності та безпеки держави[62].

Дипломатія, зокрема культурна, є ключовим елементом міжнародних відносин, сприяючи налагодженню взаєморозуміння між країнами. Успішне використання культурних ініціатив допомагає формуванню позитивного іміджу держави та покращенню політичних і економічних відносин. Культурна дипломатія в умовах глобалізації стає важливим інструментом для просування національних інтересів, подолання стереотипів і зміцнення міжнародної співпраці. Водночас виклики, як-от кіберзагрози та політична нестабільність, вимагають впровадження інноваційних підходів і міжнародної взаємодії для забезпечення національної безпеки.

Висновки до 1 розділу

Дипломатичний протокол і етикет є важливими елементами сучасної міжнародної політики, що забезпечують стабільність і чітку комунікацію між державами. Вони регулюють офіційну поведінку, формуючи основу для взаємодії як на високому, так і на низькому рівні. Кожен аспект взаємин, від організації офіційних заходів до обміну дипломатичними документами, підпорядковується протоколу, що дозволяє підтримувати атмосферу ввічливості, навіть коли між країнами виникають конфлікти.

Дипломатичний протокол не є статичним; він адаптується до сучасних викликів та змін у міжнародних відносинах. Це особливо помітно в умовах глобалізації, де нові загрози, такі як кіберзлочинність та політична нестабільність, змінюють підхід до ведення дипломатії. Відповідно, сучасні дипломатичні правила й протоколи розвиваються, аби враховувати ці нові обставини. Порушення дипломатичного протоколу може мати серйозні наслідки, провокуючи дипломатичні кризи або ускладнюючи співпрацю між державами.

Одним із яскравих прикладів є інцидент під час зустрічі президента Франції Еммануеля Макрона та президента Росії Володимира Путіна у 2022 році, коли певні порушення протокольних норм підкреслили політичну напругу між цими двома лідерами. Водночас у дипломатичній практиці є й приклади, коли відступ від жорстких правил протоколу призводив до зміцнення особистих і державних відносин. Так, відома зустріч Жаклін Кеннеді з Папою Римським свого часу продемонструвала, як відхилення від протоколу дозволило встановити тепліші та більш неформальні стосунки.

Дотримання дипломатичного протоколу важливе для підтримання стабільних відносин між країнами, оскільки він слугує своєрідним «правилом гри», яке забезпечує передбачуваність та структуру у взаємодії. Окрім офіційних зустрічей та переговорів, дипломатичний протокол також регулює питання статусу дипломатичних представників, процедур вручення вірчих

грамот, проведення офіційних прийомів та церемоній, що відіграє важливу роль у підтриманні дипломатичного порядку.

Окрему увагу варто приділити культурній дипломатії, яка дедалі більше займає ключові позиції у міжнародних відносинах. Це багатофункціональний інструмент, що дозволяє державам не лише просувати власні культурні й національні цінності, але й сприяти взаєморозумінню та руйнуванню стереотипів. Культурна дипломатія часто стає засобом «м'якої сили», сприяючи встановленню політичного діалогу, економічному співробітництву та підвищенню міжнародної довіри.

Аналізуючи сучасну роль культурної дипломатії, стає очевидно, що вона також відіграє ключову роль у зменшенні міжнародних конфліктів і напруги. Це особливо актуально в періоди глобальної нестабільності та політичних криз. Наприклад, культурні обміни можуть виступати «мостами» між державами, навіть тоді, коли офіційні дипломатичні канали виявляються закритими або обмеженими. У цьому контексті культурна дипломатія стає важливим засобом підтримки стабільності та розвитку міжнародної співпраці.

Ефективна дипломатія, що базується на поєднанні офіційних дипломатичних зусиль із культурними й інформаційними ініціативами, стає ключовим елементом для забезпечення довготривалої стабільності держави. Вона не лише допомагає країнам будувати позитивний міжнародний імідж, але й сприяє політичній та економічній стабільності. Сучасна дипломатія, що поєднує традиційні методи комунікації з інноваційними культурними й інформаційними стратегіями, дозволяє країнам відповідати на виклики глобалізації, сучасні загрози й забезпечувати міжнародну безпеку.

У підсумку, дипломатичний протокол та культурна дипломатія, як важливі інструменти «м'якої сили», продовжують відігравати ключову роль у міжнародних відносинах. Вони не тільки допомагають підтримувати мир і стабільність, але й сприяють зміцненню довіри між країнами, формуванню міжнародної безпеки та розвитку економічної співпраці.

РОЗДІЛ 2.

РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ ТА ДЕРЖАВНОГО ЦЕРЕМОНІАЛУ У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

2.1 Історичність та універсальність дипломатичного протоколу та державного церемоніалу

Дипломатичний протокол та державний церемоніал є невід'ємною частиною міжнародних відносин, що забезпечують стабільність і передбачуваність у взаємодії між державами. Вони мають глибоке історичне коріння і універсальне значення, що підтверджується їхнім застосуванням у різних країнах світу, включаючи Україну.

Дипломатичний протокол має давню історію, що сягає античних часів. Вже у Стародавньому Єгипті та Месопотамії існували певні правила і традиції, які регулювали взаємини між правителями різних держав. Наприклад, у Стародавньому Єгипті фараони приймали іноземних послів з великою помпезністю, демонструючи свою владу та багатство. У Месопотамії, де існували численні міста-держави, правителі також дотримувалися певних церемоніальних норм під час зустрічей з іноземними делегаціями[94].

У середньовіччі дипломатичний протокол набув більш формалізованого вигляду, коли з'явилися перші постійні дипломатичні представництва. Це був час, коли європейські монархії почали активно взаємодіяти одна з одною, і виникла потреба у встановленні чітких правил для таких взаємин. Наприклад, у Венеціанській республіці в XIV столітті були встановлені чіткі правила щодо прийому іноземних послів та організації офіційних церемоній. Венеція, як один з головних торгових центрів того

часу, мала розвинену систему дипломатичних відносин з багатьма країнами, і дотримання протоколу було важливим елементом цих відносин[59].

Ці правила включали не лише порядок прийому послів, але й деталі щодо їхнього розміщення, супроводу та участі в офіційних заходах. Посли мали певні привілеї та обов'язки, їхні зустрічі з дожем (головою Венеціанської республіки) проходили за суворо визначеним сценарієм. Такі церемонії підкреслювали важливість дипломатичних відносин і сприяли зміцненню міжнародних зв'язків.

У подальші століття дипломатичний протокол продовжував розвиватися, адаптуючись до нових політичних реалій та міжнародних відносин. Наприклад, у XVIII столітті в Європі з'явилися нові форми дипломатичних заходів, такі як прийоми, бали та офіційні обіди, які стали невід'ємною частиною дипломатичного життя. Ці заходи не лише сприяли встановленню та зміцненню міждержавних відносин, але й дозволяли дипломатам обмінюватися інформацією та вести неформальні переговори в невимушеній обстановці[94].

Дипломатичний протокол у XIX-XXI століттях зазнав значних змін, відображаючи еволюцію міжнародних відносин та політичних реалій. У XIX столітті, з розвитком національних держав та зростанням міжнародної торгівлі, дипломатичний протокол став більш стандартизованим. Наприклад, Віденський конгрес 1815 року встановив основні принципи дипломатичного ранжування, які залишаються актуальними до сьогодні. Ці принципи визначали порядок старшинства дипломатичних представників, що сприяло уникненню конфліктів та непорозумінь під час офіційних заходів.

У XX столітті, особливо після Першої та Другої світових воєн, дипломатичний протокол став ще більш формалізованим. Створення міжнародних організацій, таких як Ліга Націй та Організація Об'єднаних Націй, вимагало розробки нових протокольних норм для багатосторонньої дипломатії. Наприклад, Генеральна Асамблея ООН має чітко визначені правила щодо виступів, розсадки делегацій та проведення офіційних

церемоній. Такі заходи сприяють ефективній комунікації та співпраці між державами-членами[51].

У ХХІ столітті дипломатичний протокол продовжує адаптуватися до нових викликів, таких як глобалізація, цифровізація та зростання ролі недержавних акторів у міжнародних відносинах. Наприклад, зростання популярності соціальних мереж та цифрових платформ вимагає від дипломатів нових навичок у сфері комунікації та дотримання протокольних норм у віртуальному середовищі[51].

Прикладом ефективного використання соціальних мереж українськими політиками можна вважати активність Президента України Володимира Зеленського в таких платформах, Facebook та Instagram. Його пости часто стосуються важливих дипломатичних подій, міжнародних зустрічей та звернень до іноземних лідерів і громадськості. Наприклад, з початку вторгнення Росії в Україну у 2022 році, Зеленський регулярно використовує соціальні мережі для інформування світової спільноти про ситуацію в Україні, координації міжнародної підтримки та звернень до лідерів інших держав. Він публікує відеозвернення на різних мовах, зокрема в Instagram, що має потужний дипломатичний ефект, адже дозволяє напяму звертатися до міжнародної аудиторії та мобілізувати світову громадськість на підтримку України.

Крім того, сучасні дипломатичні заходи часто включають елементи культурної дипломатії, що сприяє зміцненню міжкультурних зв'язків та взаєморозуміння між народами[71].

Щодо російсько-української війни ХХІ століття, вона стала одним з найважливіших конфліктів сучасності, що має значний вплив на міжнародні відносини та дипломатичний протокол. Війна розпочалася у 2014 році з анексії Криму Російською Федерацією та підтримки сепаратистських рухів на сході України. Цей конфлікт призвів до введення численних санкцій проти Росії з боку міжнародної спільноти та зміни дипломатичних відносин між багатьма країнами.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало новим етапом війни, що супроводжувався значними людськими втратами та руйнуваннями. Україна отримала широку підтримку від міжнародної спільноти, включаючи військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Це також вплинуло на дипломатичний протокол, оскільки багато країн переглянули свої відносини з Росією та посилили співпрацю з Україною. Наприклад, численні міжнародні зустрічі та саміти були присвячені обговоренню ситуації в Україні та пошуку шляхів для мирного врегулювання конфлікту[71].

Війна також вплинула на протокольні аспекти міжнародних відносин, зокрема на організацію офіційних візитів та зустрічей. Багато країн запровадили нові протокольні заходи для забезпечення безпеки своїх дипломатичних представників та делегацій під час поїздок до України. Крім того, війна сприяла зміцненню міжнародної солідарності та співпраці у сфері безпеки, що відображається у проведенні спільних військових навчань та обміні розвідувальною інформацією між країнами-союзниками.

Таким чином, дипломатичний протокол продовжує відігравати важливу роль у міжнародних відносинах, адаптуючись до нових викликів та реалій сучасного світу. Російсько-українська війна є яскравим прикладом того, як конфлікти можуть впливати на дипломатичні практики та протокольні норми, сприяючи зміцненню міжнародної співпраці та солідарності[84].

Дипломатичний протокол та державний церемоніал є важливими елементами міжнародних відносин, що забезпечують порядок і повагу між державами. Історичність та універсальність цих практик підтверджуються численними конвенціями та офіційними документами, які регулюють їх застосування. Дипломатичні зносини між державами потребують чітких рамок і правил для забезпечення ефективної та поважної комунікації, і саме дипломатичний протокол відіграє тут ключову роль.

Одним із найважливіших документів, що регулюють дипломатичні відносини між державами, є Віденська конвенція про дипломатичні зносини, яка була прийнята 18 квітня 1961 року[3]. Вона заклала основу сучасного дипломатичного протоколу, встановивши чіткі правила, які регулюють діяльність дипломатичних представників, їхні права та обов'язки, а також правила функціонування дипломатичних місій. Основні положення конвенції стосуються принципів недоторканності дипломатичних приміщень, імунітету дипломатичних агентів від кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикції приймаючої держави. Держави, які приймають дипломатів, мають обов'язок забезпечувати безпеку дипломатичних представництв, що є важливим для підтримки стабільних та мирних відносин.

Ця конвенція стала основоположним документом для дипломатії ХХ століття і продовжує залишатися актуальною сьогодні, адже її норми допомагають уникати конфліктів та забезпечувати захист дипломатичних представників. Наприклад, під час дипломатичних криз, таких як іранська заручницька криза 1979 року, ці положення були ключовими у визначенні відповідальності держав і захисту прав дипломатів[103].

Віденська конвенція про консульські зносини, важлива нарівні з конвенцією про дипломатичні зносини, прийнята 24 квітня 1963 року, доповнює дипломатичні положення, регулюючи діяльність консульських установ. Вона визначає права та обов'язки консульських посадових осіб, їхні привілеї та імунітети. Консульські посадові особи мають право на доступ до громадян своєї держави, що є важливим для захисту прав громадян за кордоном[4].

Основні положення конвенції стосуються також імунітету консульських посадових осіб від юрисдикції приймаючої держави щодо дій, здійснених у рамках їхніх офіційних функцій, а також захисту консульських приміщень і архівів. Наприклад, під час конфліктів або криз консульства виконують важливу роль у забезпеченні захисту своїх громадян та підтримці

зв'язків між державами. Як це сталося під час воєнного конфлікту в Лівії, коли багато консульств координували евакуацію своїх громадян[102].

Конвенція про спеціальні місії, прийнята 8 грудня 1969 року, регулює діяльність тимчасових дипломатичних місій, що направляються для виконання спеціальних завдань. Цей документ визначає статус, привілеї та імунітети членів таких місій, а також порядок їхньої діяльності. Спеціальні місії можуть виконувати різноманітні завдання, такі як переговори щодо торгових угод, врегулювання конфліктів або участь у міжнародних конференціях[17].

Принципи конвенції забезпечують тимчасовим представникам держав ті ж привілеї та імунітети, що й постійним дипломатам, а також зобов'язують приймаючу державу забезпечувати належні умови для їх діяльності. Прикладом такої місії може бути робота міжнародних спостерігачів на виборах або тимчасові перемовини щодо мирних угод, як це було під час переговорів щодо Мінських угод між Україною, Росією та міжнародними посередниками.

Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів є впливовим важелем у питаннях захисту осіб, які перебувають під міжнародним захистом.

Ця конвенція, прийнята 14 грудня 1973 року, спрямована на захист дипломатичних агентів та інших осіб, які користуються міжнародним захистом, від злочинних дій. Вона була реакцією на серію нападів на дипломатів і представників міжнародних організацій, таких як теракти та викрадення[18].

Конвенція визначає злочини проти таких осіб як серйозні кримінальні правопорушення, а також зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для запобігання таким злочинам та притягнення винних до відповідальності. Співпраця між державами у розслідуванні та переслідуванні злочинців є одним із ключових аспектів цієї конвенції. Важливим прикладом реалізації

цього документа є міжнародне співробітництво у боротьбі з терористичними актами проти дипломатів, зокрема зусилля ООН та Інтерполу.

Незважаючи на те, що не існує єдиної міжнародної конвенції, яка б регулювала дипломатичний протокол та етикет, численні міжнародні документи та національні законодавства встановлюють правила та традиції, яких дотримуються у дипломатичній практиці. Ці правила охоплюють широкий спектр аспектів: порядок проведення офіційних прийомів, церемоніал вручення вірчих грамот, розсадку гостей на офіційних заходах та інші протокольні моменти. Ці традиції зберігаються та розвиваються завдяки усталеним звичаям, що дозволяють забезпечувати належну організацію дипломатичних подій.

Ці конвенції та документи підтверджують історичність і універсальність дипломатичного протоколу та державного церемоніалу. Вони сприяють створенню стабільних умов для міжнародної взаємодії та співпраці, забезпечуючи передбачуваність і чіткі рамки поведінки держав. Дотримання цих правил є важливим елементом міжнародної ввічливості та допомагає уникати дипломатичних конфліктів, зміцнюючи довіру та взаємоповагу між країнами.

Таким чином, дипломатичний протокол і державний церемоніал є не лише історичними, а й універсальними явищами, які регулюють поведінку держав у міжнародному середовищі. Вони допомагають зберігати порядок, підтримувати мир і сприяти міжнародному діалогу.

2.2. Політична та комунікативна функції

Дипломатичний протокол і державний церемоніал відіграють критичну роль у зміцненні політичних зв'язків між державами. Вони слугують не лише засобом вираження поваги та визнання суверенітету, але й інструментом підвищення політичного статусу держави на міжнародній арені. Важливі

дипломатичні зустрічі, офіційні візити та церемонії підписання угод вимагають дотримання певних протокольних норм, що підкреслює серйозність і значущість відносин між державами.

Дотримання протоколу під час державних візитів, наприклад, є свідченням поваги до держави-партнера та її лідера. Водночас порушення протоколу може сприйматися як образа або ознака неповаги, що може вплинути на двосторонні відносини. Протокол також використовується для демонстрації дипломатичної майстерності та ефективності держави, підкреслюючи її готовність дотримуватися міжнародних норм і стандартів[21].

Сучасні приклади показують, що протокольні заходи мають велике значення для зміцнення політичних зв'язків. Наприклад, офіційні візити лідерів держав до країн-партнерів завжди супроводжуються високим рівнем протокольних заходів, що включають зустрічі на найвищому рівні, організацію спільних прес-конференцій та урочисті церемонії. Такі заходи не лише зміцнюють політичні зв'язки, але й підвищують статус держави на міжнародній арені, показуючи її відкритість до співпраці та дипломатичного діалогу.

Дипломатичний протокол та державний церемоніал відіграють важливу комунікативну роль у взаємовідносинах між державами, допомагаючи уникати непорозумінь і конфліктів. Вони встановлюють чіткі правила та норми поведінки, що забезпечують ефективну комунікацію між міжнародними акторами. Наприклад, протокол визначає порядок проведення офіційних заходів, процедурні питання та порядок виступів, що допомагає уникнути непорозумінь і сприяє плідному діалогу[10].

Однією з основних функцій протоколу є забезпечення рівноправності у взаєминах між державами. Наприклад, під час офіційних візитів забезпечується однаковий рівень представництва обох сторін, що допомагає уникнути ситуацій, які можуть бути сприйняті як несправедливі або

дискримінаційні. Це сприяє створенню атмосфери взаємної поваги та довіри, що є ключовим фактором для успішного дипломатичного діалогу.

Церемоніали та протокольні заходи також грають важливу роль у встановленні та підтримці міжособистісних відносин між лідерами держав. Особисті зустрічі, спільні обіди та культурні заходи сприяють створенню неформальної атмосфери, що дозволяє обговорювати важливі питання у більш невимушеній обстановці. Це допомагає зняти напругу та сприяє більш відкритому і конструктивному обговоренню.

Дотримання або порушення дипломатичного протоколу та державного церемоніалу може мати значний вплив на взаємовідносини між державами. Наприклад, під час офіційного візиту президента або прем'єр-міністра до іншої країни дотримання всіх протокольних норм є свідченням поваги та визнання статусу гостя. Недотримання ж протоколу може призвести до дипломатичного скандалу і погіршення відносин[10].

Один з яскравих прикладів - офіційні візити високопосадовців з різних країн до України, що супроводжуються урочистими церемоніями, спільними прес-конференціями та підписанням важливих угод. Дотримання протоколу в таких випадках сприяє створенню позитивного іміджу держави на міжнародній арені та зміцненню двосторонніх відносин.

У жовтні 2024 року новий Генеральний секретар НАТО Марк Рютте здійснив свій перший офіційний візит до України. Під час цього візиту він зустрівся з Президентом України Володимиром Зеленським у Києві. Візит супроводжувався урочистими церемоніями, включаючи державний прийом та спільну прес-конференцію, де обговорювалися важливі питання безпеки та співпраці між Україною та НАТО[38].

Цей візит став важливим кроком у зміцненні двосторонніх відносин між Україною та НАТО, підкресливши важливість дотримання дипломатичного протоколу та церемоніалу. Дотримання протоколу сприяло створенню позитивного іміджу України на міжнародній арені та зміцненню співпраці з міжнародними партнерами[90].

Рис. «Зустріч Президента України Володимира Зеленського з Генеральним Секретарем НАТО Марком Рютте»

Іншим прикладом є конфліктні ситуації, які виникають через порушення протоколу. Нещодавній приклад дипломатичного інциденту стався у вересні 2024 року між Пакистаном та Афганістаном. Під час офіційного заходу в місті Пешавар афганський консул Мохібулла Шакір залишився сидіти під час виконання національного гімну Пакистану. Це викликало обурення в Пакистані та призвело до офіційного протесту з боку пакистанського уряду[100].

Пакистан звинуватив афганського дипломата у порушенні дипломатичних норм та вимагав пояснень від афганської влади. Афганська сторона пояснила, що Шакір залишився сидіти через те, що гімн містив музику, яку Талібан вважає забороненою згідно з їхньою суворою інтерпретацією ісламу. Незважаючи на це пояснення, інцидент призвів до тимчасового погіршення відносин між двома країнами.

Таким чином, дипломатичний протокол та державний церемоніал відіграють ключову роль у міжнародних відносинах, забезпечуючи ефективну комунікацію, зміцнюючи політичні зв'язки та запобігаючи конфліктам. Вони допомагають підтримувати рівноправність, повагу та

довіру між державами, що є основою стабільних і плідних міжнародних відносин[100].

Глобалізація та новітні технології значно впливають на дипломатичний протокол і державний церемоніал у сучасних міжнародних відносинах. Глобалізація сприяє інтернаціоналізації норм та стандартів, що вимагає від держав адаптації до універсальних протокольних правил. Це допомагає уніфікувати дипломатичні процедури та забезпечує ефективну взаємодію між міжнародними акторами. З іншого боку, новітні технології, такі як Інтернет, соціальні мережі та віртуальні платформи, трансформують традиційні протокольні практики та дозволяють проводити дипломатичні заходи у новому форматі[98].

Сучасні дипломатичні протоколи все більше враховують можливості відеоконференцій та онлайн-зустрічей, що стає особливо актуальним у часи пандемій та глобальних криз. Це дозволяє значно скоротити витрати на організацію заходів та забезпечити більш оперативне вирішення питань. Наприклад, онлайн-саміти та віртуальні зустрічі лідерів держав стали новою нормою у міжнародній дипломатії. Такі заходи не тільки підвищують ефективність комунікації, але й дозволяють швидше реагувати на поточні виклики.

Ще один приклад - використання соціальних мереж для дипломатичних цілей. Дипломати та державні лідери активно використовують платформи, такі як X та Facebook, Instagram для комунікації зі світом та просування національних інтересів.

Під час передвиборчої кампанії кандидат від Демократичної партії Камала Гарріс активно використовувала X для поширення своїх політичних меседжів та залучення молодих виборців. Вона регулярно публікувала відеозвернення, інфографіку та прямі трансляції, де відповідала на запитання виборців. Це дозволяє їй швидко реагувати на критику та поширювати свої ідеї серед широкої аудиторії[47].

Рис. «Скріншот зі сторінки соціальної мережі X кандидатки у Президенти США Камали Гарріс»

Ці приклади показують, як глобалізація та новітні технології змінюють дипломатичний протокол та державний церемоніал, роблячи їх більш гнучкими та адаптивними до сучасних умов. Дотримання протоколу залишається важливим елементом міжнародних відносин, але його форми та методи змінюються відповідно до нових викликів та можливостей. Це дозволяє забезпечити ефективну комунікацію, зміцнювати політичні зв'язки та уникати конфліктів у глобалізованому світі[47].

2.3. Адаптація дипломатичного протоколу та державного церемоніалу до нових викликів.

Протягом Середньовіччя звичаєве право набуло значного розвитку і стало більш поширеним у взаємодії між грецькими та мусульманськими державами. Апостольська церква відіграла вирішальну роль в еволюції дипломатії, адже визнання латинської мови як мови спілкування було поширене на всі держави. Під час Нікейського собору 325 р. вперше був присутній папський легат. Хоча в ранньохристиянський період папські місії

були переважно релігійними, вони також мали своїх представників на світських церемоніях у V і VIII століттях. В епоху Середньовіччя у жорсткій боротьбі формуються національні держави, а дипломатія цього періоду набуває італійського, а точніше, візантійського відтінку. Візантія в середні віки була державою з найкращою дипломатичною службою, яка зберегла давньоримські традиції. Візантійські дипломати збирали розвідувальні дані про сусідні племена та впливових осіб для державної політики, намагаючись схилити їх на свій бік за допомогою спокусливих обіцянок або підкупу. Візантійський вплив посилили місіонери, а візантійський двір був місцем, де можна було побачити послів з Європи, Азії та Африки[75].

Міністерство закордонних справ мало великий штат, включаючи перекладачів усіма мовами, і встановлений спеціалізований протокол прийому послів. Ці аспекти створили основу для адаптації дипломатичного протоколу до мінливих умов міжнародних відносин. На розвиток дипломатичного права в середні віки суттєво вплинула добре організована католицька церква, яка мала постійних дипломатичних представників (апокрисіарії) у різних країнах, зокрема у Франції та Туреччині. Релігійний і військовий вплив папства дозволив функціонувати папській дипломатії, і починаючи з XI століття, церква видавала укази, що забороняли піддавати монахів та їхніх помічників гонінням і образам. Інтенсифікація міжнародних відносин та ускладнення системи міжнародних зв'язків зумовили закладання основ підготовки професійних фахівців дипломатично-консульської служби саме італійською системою[81].

У Венеції вперше було сформовано цілісну систему критеріїв для відбору послів. Посли призначалися на обмежений термін, не мали права мати власність у країні перебування, отримувати звання чи титули в іноземній країні, працювали без відпусток і після повернення повинні були скласти фінансовий звіт. Дипломатичні акти у Венеції дбайливо зберігали, їх заносили в особливі книги, а для потреб дипломатичного листування розробляли примітивний шифр, який змінювали час від часу. Венеціанці

були першими, хто почав систематизувати державні дипломатичні архіви. Наприкінці Середньовіччя у Західній Європі активно використовували міжнародні конгреси як спосіб міжнародних переговорів, попередниками яких були церковні собори з розгляду різноманітних світських питань. У XVI столітті у Франції з'являється прототип сучасного Міністерства закордонних справ, а у XVII столітті – створюється Рада Кабінету і працює секретар із закордонних справ. У Великобританії у 1782 році запроваджується посада головного Секретаря у закордонних справах, формуючи Міністерство закордонних справ.

Після укладення Вестфальського миру інститут посольства набуває стабільної форми, формуючи поняття про дипломатичний корпус як про певну корпорацію дипломатів іноземних держав. У XVIII–XIX століттях система балансу сил стала центральною в міжнародних відносинах, вдосконалюючись через активізацію міждержавних зустрічей та конференцій «великих держав». Віденський конгрес 1814-1815 років підтвердив принцип суверенної рівності держав, запровадивши три типи дипломатичних місій: послы, папські легати та нунції, надзвичайні посланники та повноважні міністри, і повірені у справах[20].

Дипломатичні пріоритети та імунітети стали відправною точкою чіткого розвитку дипломатичного права у XVIII столітті, не поширюючи кримінальну, цивільну та адміністративну владу країни перебування на дипломатичних представників іноземних держав. Концепція «екстериторіальності» використовується щодо розміщення послів та їх права на дипломатичний притулок. Особливості дипломатії XIX століття включають створення міжнародних норм та інституцій для підтримання тривалого миру, утворення міжнародних організацій для керування судноплавством на міжнародних річках, і розвиток техніки, зв'язку і торгівлі, що зумовило утворення міжнародних адміністративних союзів. Наприклад, Геодезичний союз, Міжнародний телеграфний союз, Всесвітній поштовий союз, Бернське бюро з захисту творів літератури та мистецтв. Укладаються

багатосторонні міжнародні договори щодо статусу заток і міжнародних каналів, таких як Суецький і Панамський. Підготовка до підписання та оформлення міжнародних договорів, відкриття постійних дипломатичних представництв за кордоном, створення професійного штату фахівців дипломатично-консульської служби на рівні чиновників, розробка теоретичної бази дипломатичної та консульської служби – все це формувало основу дипломатичної практики[20].

Відсутність дієвої мотивації для формування професійного штату дипломатично-консульської служби іноді ускладнювала дипломатичні стосунки і призводила до конфліктів. Італійський дипломатичний церемоніал був значною мірою формалізованим, що відображалось у його надмірній пишності та показовості. Проте розвиток міжнародних відносин, удосконалення дипломатичних місій та формування міжнародних організацій стали важливими кроками на шляху до сучасної системи дипломатії, що ґрунтується на принципах співпраці та взаємної поваги. Адаптація та еволюція дипломатичного протоколу і публічної дипломатії протягом століть відображаються у зміні підходів до вирішення міжнародних питань, впровадженні нових технологій, врахуванні культурних відмінностей і використанні засобів масової інформації.

Сучасна дипломатія використовує соціальні мережі, цифрові платформи та інші новітні технології для ефективного спілкування і вирішення міжнародних проблем. Ці зміни забезпечують державам можливість оперативно реагувати на глобальні виклики та зміцнювати співпрацю, забезпечуючи стабільність і мир у міжнародних відносинах[42]. На початку ХХ століття були закладені основи багатосторонньої дипломатії, але загострення суперечностей між суверенними державами призвело до розв'язання світової війни у 1914 році. Великобританія прагнула стабільності європейських кордонів та розширення своєї імперії, тоді як Німеччина та Італія мали намір сформувати власні колоніальні імперії. Австро-Угорщина зосереджувалася на захисті своїх регіональних інтересів у Балканах.

Дипломатична боротьба провадилася всіма учасниками Першої світової війни, а важливою перемогою Антанти стало залучення Італії на свою сторону у 1915 році, коли вона вийшла з Троїстого союзу, що призвело до формування Четверного союзу з Болгарією, Османською імперією, Німеччиною та Австро-Угорщиною[42].

Після завершення війни, під час Паризької мирної конференції 1919-1920 років, були визначені основи нової системи міжнародних відносин. Мирна програма президента США Вудро Вільсона включала заборону таємної дипломатії та укладення мирних угод Антантою з державами, що воювали на боці Німеччини: з Австрією, Болгарією, Угорщиною та Туреччиною. Була створена Ліга Націй та запроваджена мандатна система управління несамоверхніми територіями. Від європейської дипломатії першість перейшла до США, а Вашингтон став першим переглядом Версальського договору щодо далекосхідних питань і частиною нової системи міжнародних відносин. Між двома світовими війнами формувалися дві системи дипломатичної служби: американська та французька, а також реалізувалася реформа дипломатичних служб у парламентських державах. Період міжвоєнного часу характеризується виникненням тоталітарних держав з агресивною міжнародною політикою, що вплинуло на дипломатичну взаємодію між державами, обумовлюючи ідеологічні розбіжності між демократичними та тоталітарними режимами[48].

Спокійна дипломатія західних держав у цей час сприяла заспокоєнню агресивних інтересів Німеччини, що призвело до політики «умиротворення» агресора. Проте ця політика зазнала невдачі, і до кінця 1930-х років Німеччина змогла анексувати кілька територій. Друга світова війна стала переломним моментом як в історії, так і в дипломатії. Дипломатичні зусилля були спрямовані на мультилатералізацію постконфліктного світового устрою через конференції в Тегерані та Ялті, а потім створення ООН, що стало визначним дипломатичним досягненням, вивівши міжнародну організацію на арену міжнародних відносин з конкретними цілями і засобами для їх

досягнення[60]. Сучасна дипломатія XXI століття – це категорія, яка постійно розвивається і охоплює нові сфери. Зростає кількість глобальних і регіональних проблем, таких як тероризм, наркобізнес, екологічна безпека, збройні конфлікти, що вимагають участі все більшої кількості держав для їх вирішення. Засоби масової інформації починають значно впливати на міжнародні відносини і дипломатію, поступово стаючи «четвертою владою». В умовах ядерної небезпеки людство усвідомило важливість переговорів та вмільої дипломатії.

Адаптація та еволюція дипломатичного протоколу у XXI столітті включають в себе врахування нових технологій, комунікаційних засобів та швидкість прийняття рішень. Дипломатичні місії вже не обмежуються лише офіційними зустрічами та обмінами документами. Сучасні дипломати використовують соціальні мережі, цифрові платформи та інші новітні технології для ефективного спілкування та вирішення міжнародних питань. Модернізація дипломатичного протоколу дозволяє державам адаптуватися до нових викликів і оперативно реагувати на глобальні зміни, забезпечуючи стабільність і мир у міжнародних відносинах[75].

Протягом століть дипломатичний протокол відіграв важливу роль у встановленні та підтримці міжнародних відносин. Його основні принципи та правила формувалися під впливом різних історичних, культурних та політичних факторів. Адаптація дипломатичного протоколу до сучасних умов відображає еволюцію міжнародних відносин та зміну підходів до вирішення глобальних питань.

Протягом Середньовіччя звичаєве право набуло значного розвитку і стало більш поширеним у взаємодії між грецькими та мусульманськими державами. Апостольська церква відіграла вирішальну роль в еволюції дипломатії, визнаючи латинську мову як мову спілкування на міжнародному рівні. Це сприяло встановленню стандартів та процедур, які використовувалися у дипломатичній практиці. Під час Нікейського собору 325 року вперше був присутній папський легат, що свідчить про важливість

релігійних аспектів у дипломатичних відносинах того часу. Візантійська імперія також зробила значний внесок у розвиток дипломатичного протоколу, впровадивши спеціалізовані протоколи прийому послів і збору розвідувальних даних[66].

На розвиток дипломатичного права в середні віки суттєво вплинула добре організована католицька церква, яка мала постійних дипломатичних представників у різних країнах. Релігійний і військовий вплив папства дозволив функціонувати папській дипломатії, забезпечуючи захист прав монахів та їхніх помічників. У цей період також сформувалася італійська система підготовки професійних фахівців дипломатично-консульської служби. У Венеції вперше було створено систему критеріїв для відбору послів, що включала обмежений термін призначення, заборону на отримання власності та титулів в іноземних країнах, а також вимоги до фінансової звітності[39].

Після укладення Вестфальського миру в 1648 році інститут посольства набув стабільної форми. Було встановлено принцип суверенної рівності держав, що став основою для формування дипломатичного корпусу. У XVIII–XIX століттях система балансу сил стала центральною в міжнародних відносинах, вдосконалюючись через міждержавні зустрічі та конференції великих держав. Віденський конгрес 1814-1815 років підтвердив цей принцип і запровадив три типи дипломатичних місій: послы, папські легати та нунції, надзвичайні посланники та повноважні міністри, і повірені у справах.

Особливості дипломатії XIX століття включають створення міжнародних норм та інституцій для підтримання тривалого миру, утворення міжнародних організацій для керування судноплавством на міжнародних річках, і розвиток техніки, зв'язку і торгівлі, що зумовило утворення міжнародних адміністративних союзів. Наприклад, Геодезичний союз, Міжнародний телеграфний союз, Всесвітній поштовий союз, Бернське бюро з захисту творів літератури та мистецтв. Укладаються багатосторонні

міжнародні договори щодо статусу заток і міжнародних каналів, таких як Суецький і Панамський[39].

Адаптація та еволюція дипломатичного протоколу у XXI столітті включають врахування нових технологій, комунікаційних засобів та швидкість прийняття рішень. Дипломатичні місії вже не обмежуються лише офіційними зустрічами та обмінами документами. Сучасні дипломати використовують соціальні мережі, цифрові платформи та інші новітні технології для ефективного спілкування і вирішення міжнародних проблем. Модернізація дипломатичного протоколу дозволяє державам адаптуватися до нових викликів і оперативно реагувати на глобальні зміни, забезпечуючи стабільність і мир у міжнародних відносинах.

Публічна дипломатія також зазнала значних змін. Вона стала інструментом для встановлення міжнародних зв'язків і зміцнення іміджу держави на світовій арені. Використання культурної дипломатії, включаючи кулінарну, спортивну та освітню, сприяє створенню позитивного образу країни і встановленню дружніх відносин з іншими державами. Засоби масової інформації та соціальні мережі дозволяють швидко поширювати інформацію і впливати на громадську думку, що є важливим аспектом сучасної публічної дипломатії[50].

Адаптація дипломатичного протоколу відіграє важливу роль у міжнародних відносинах, допомагаючи країнам знаходити спільні рішення та вирішувати конфлікти мирним шляхом. Ось кілька актуальних прикладів:

1. Україна та Росія : Після початку військового конфлікту в 2014 році міжнародні дипломатичні зусилля були спрямовані на встановлення перемир'я та вироблення мирного плану. Це включає переговори в рамках Мінських угод, які спрямовані на зменшення напруженості та встановлення контрольованого миру.

2. Китай та Тайвань : Дипломатичні відносини між Китаєм та Тайванем є складними через претензії обох сторін на суверенітет над Тайванем. Міжнародні заходи, такі як участь Тайваню в міжнародних

організаціях, є способом адаптації дипломатичного протоколу для забезпечення стабільності в регіоні.

4. Китай : Китай активно адаптує свої дипломатичні протоколи для забезпечення ефективного співробітництва з іноземними країнами. Наприклад, вони використовують протоколи для підтримки торгових відносин із США, незважаючи на торгові війни та санкції[39].

5. Європейський Союз : ЄС активно працює над адаптацією своїх дипломатичних протоколів для підтримки миру та безпеки в регіоні. Наприклад, вони використовують протоколи для сприяння мирному процесу в Україні та підтримки дипломатичних відносин з Росією.

Таким чином, дипломатичний протокол продовжує розвиватися, враховуючи новітні виклики та можливості, що виникають у глобалізованому світі.

Загалом, адаптація дипломатичного протоколу у XXI столітті є критично важливою для ефективної міжнародної співпраці та підтримання глобальної стабільності. Інтеграція новітніх технологій і практик дозволяє дипломатам швидко реагувати на виклики та знаходити мирні рішення в конфліктах, сприяючи побудові міцних міжнародних відносин[52].

Висновки до 2 розділу

У цьому підрозділі було досліджено еволюцію та адаптацію дипломатичного протоколу, а також державного церемоніалу. Результати показали, що протоколи не тільки слугують засобом вираження поваги та визнання суверенітету, але й є інструментом підвищення політичного статусу держави на міжнародній арені. Дотримання протоколу під час важливих дипломатичних зустрічей та офіційних візитів підкреслює серйозність і значущість відносин між державами, а порушення протоколу може призвести до непорозумінь і конфліктів.

Дослідження виявило, що високий рівень протокольних заходів супроводжує офіційні візити лідерів держав, сприяючи зміцненню політичних зв'язків та підвищенню статусу держави на міжнародній арені. Протоколи відіграють важливу комунікативну роль, встановлюючи чіткі правила та норми поведінки, що забезпечують ефективну комунікацію між міжнародними акторами. Вони визначають порядок проведення офіційних заходів, процедурні питання та порядок виступів, сприяючи плідному діалогу.

Однією з основних функцій протоколу є забезпечення рівноправності у взаєминах між державами. Під час офіційних візитів забезпечується однаковий рівень представництва обох сторін, що допомагає уникнути несправедливих або дискримінаційних ситуацій, сприяючи створенню атмосфери взаємної поваги та довіри.

Церемоніали та протокольні заходи також грають важливу роль у встановленні та підтримці міжособистісних відносин між лідерами держав. Неофіційні зустрічі, спільні обіди та культурні заходи сприяють зняттю напруги та більш відкритому і конструктивному обговоренню.

Дослідження також показало, що сучасна адаптація дипломатичного протоколу враховує новітні технології та глобалізаційні процеси, що дозволяє державам швидше реагувати на виклики і зміцнювати співпрацю. Інтеграція цифрових платформ і соціальних мереж у дипломатичні практики підвищує ефективність комунікації та впливу на міжнародну аудиторію.

Таким чином, еволюція та адаптація дипломатичного протоколу та державного церемоніалу забезпечують ефективну комунікацію, зміцнюють політичні зв'язки та запобігають конфліктам, підтримуючи рівноправність, повагу та довіру між державами, що є основою стабільних і плідних міжнародних відносин.

РОЗДІЛ 3.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОТОКОЛ ТА ДЕРЖАВНИЙ ЦЕРЕМОНІАЛ

3.1. Зміни в дипломатичній практиці України у відповідь на російську агресію

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році та загострилася в лютому 2022 року, суттєво вплинула на дипломатичний протокол і державний церемоніал обох країн. У цих умовах традиційні дипломатичні відносини та церемонії стали перед новими викликами, які вимагали адаптації та переосмислення. Одним із основних викликів для дипломатичного протоколу є зміна формату зустрічей та переговорів. Війна знизила рівень довіри між країнами, ускладнивши проведення традиційних дипломатичних заходів. Наприклад, під час зустрічі Президента України Володимира Зеленського з минулим Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом у 2024 році заходи безпеки були суттєво посилені через загрозу з боку Росії. Це вимагало перегляду протоколів безпеки та забезпечення конфіденційності інформації[109].

Рис.1 «Зустріч Президента України Володимира Зеленського з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом»

Також, під час кризових переговорів щодо евакуації мирних жителів з Маріуполя у 2022 році, дипломати приймали рішення в умовах постійних змін на фронті, що вимагає високої готовності та адаптивності.

В умовах війни державний церемоніал потребує адаптації до нових реалій. Традиційні урочисті заходи, такі як державні свята, паради та прийоми, повинні враховувати безпекові виклики. Наприклад, День Незалежності України у 2022 році відзначався в скороченому форматі без військового параду, щоб уникнути можливих атак. Символіка та риторика державних церемоній також змінилися. Під час виступів Володимира Зеленського акцент робився на героїзмі та єдності нації, що вимагало перегляду сценаріїв урочистих заходів.

Війна створила додаткові виклики для захисту дипломатів та їхніх родин. Дипломатичні місії можуть стати об'єктами атак, що вимагає посилення заходів безпеки. Наприклад, у квітні 2022 року представництва кількох європейських країн в Україні були закриті через загрозу безпеки. Це включає забезпечення фізичної безпеки дипломатів і захист їхньої інформації[8].

Крім того, зросла кількість дипломатичних інцидентів, як-от затримання представників під час евакуацій. У березні 2022 року російські військові затримали українських дипломатів, що вимагало нових стратегій реагування на такі ситуації. Війна вимагає перегляду дипломатичних протоколів для врахування нових реалій. Наприклад, під час візиту міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до США у 2022 році були впроваджені нові протоколи безпеки, які враховували загрози терористичних актів.

Дипломати повинні бути готові до швидких змін у ситуації та прийняття рішень в умовах невизначеності. Це вимагає перегляду процедур планування та координації, а також використання сучасних технологій для оперативного обміну інформацією[13].

В умовах війни дипломатичні представники відіграють ключову роль у формуванні та підтримці міжнародної солідарності. Це включає активну участь у міжнародних організаціях, пошук підтримки з боку інших держав та координацію міжнародних зусиль для вирішення конфлікту. Наприклад, Україна активно використовує платформи ООН, ОБСЄ, ЄС та НАТО для отримання міжнародної допомоги. Українські дипломати беруть участь у численних зустрічах та конференціях, де пояснюють позицію своєї країни та домагаються резолюцій, що засуджують агресію та підтримують суверенітет України.

У вересні 2024 року Президент України Володимир Зеленський виступив на Генеральній Асамблеї ООН у Нью-Йорку. У своєму зверненні він підкреслив необхідність примусити Росію до миру та важливість дотримання Статуту ООН. Зеленський акцентував увагу на жахливих наслідках російської агресії, зокрема на обстрілах Запорізької атомної електростанції, які ставлять під загрозу безпеку не лише України, а й усієї Європи. Він закликав міжнародну спільноту до активних дій для захисту суверенітету України та забезпечення стабільності в регіоні[2].

Рис. 2 «Зустріч Президента України Володимира Зеленського
Генеральній Асамблеї ООН»

Війна також створює виклики для комунікаційної стратегії дипломатичних представництв. Дипломати повинні ефективно донести позицію своєї держави до міжнародної спільноти та забезпечити підтримку з боку інших країн. Це вимагає нових підходів до комунікації, включаючи використання сучасних технологій та соціальних медіа. Наприклад, Міністерство закордонних справ України активно використовує Twitter та Facebook для інформування світової спільноти про ситуацію в країні та мобілізації міжнародної підтримки[2].

В умовах війни перед дипломатами постають й етичні виклики. Вони повинні дотримуватись міжнародного права та етичних стандартів, забезпечуючи захист прав і свобод громадян навіть в умовах конфлікту. Це вимагає високого рівня професійної етики та відповідальності, а також здатності приймати складні рішення в умовах етичних дилем. Наприклад, під час евакуації українських громадян з зони бойових дій дипломати повинні забезпечити їхню безпеку та дотримання прав людини.

Забезпечення дотримання міжнародного права в умовах війни є важливим завданням для дипломатів. Вони повинні активно працювати над забезпеченням поваги до міжнародних норм, включаючи захист прав

людини, гуманітарне право та міжнародні угоди. Наприклад, Україна співпрацює з Міжнародним кримінальним судом у розслідуванні воєнних злочинів, скоєних на її території, що демонструє активність у відстоюванні міжнародного права[5].

Робота дипломатів в умовах війни пов'язана з підвищеним рівнем стресу та психологічного напруження. Дипломати можуть стикатися з емоційно важкими ситуаціями, такими як переговори про припинення вогню, евакуація громадян або забезпечення гуманітарної допомоги. Це вимагає високої психологічної стійкості та підготовки для ефективного роботи в стресових умовах. Наприклад, дипломати, які працюють у зонах конфлікту, повинні мати навички кризового менеджменту та здатність швидко приймати рішення.

Забезпечення психологічної підтримки для дипломатів є важливим аспектом їхньої роботи в умовах війни. Це включає надання консультативної допомоги, організацію тренінгів з управління стресом та створення умов для відновлення психологічного здоров'я. Наприклад, Міністерство закордонних справ України впроваджує програми психологічної підтримки для своїх співробітників, що працюють у кризових умовах, що допомагає їм зберігати ефективність у важких ситуаціях[10].

Війна вимагає адаптації культурних аспектів державного церемоніалу до нових реалій. Традиційні церемонії можуть бути змінені або скасовані через підвищений рівень загрози безпеці або з метою демонстрації підтримки національної єдності. Наприклад, урочистості з нагоди Дня Незалежності України у 2022 році проходили з урахуванням безпекових обмежень та були присвячені вшануванню героїв, які загинули за свободу країни. Цей підхід підкреслює важливість пам'яті та солідарності в умовах війни.

3.2. Нормативно-правові зміни у сфері дипломатії в умовах війни

Одним з головних правових документів, що регулює діяльність дипломатичного протоколу є Указ Президента України «Положення про Державний Протокол та Церемоніал України».

Указ визначає основні засади і правила державного протоколу та церемоніалу в Україні. Основна сутність Указу полягає в установленні єдиного порядку проведення офіційних заходів з участю Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Міністра закордонних справ України та інших вищих посадових осіб України. Указ також враховує загальноприйняті міжнародні норми, правила і традиції, а також національні традиції України[32].

Державний Протокол та Церемоніал України забезпечуються структурними підрозділами, такими як Секретаріат Президента України, Апарат Верховної Ради України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Міністерство закордонних справ України та інші органи виконавчої влади. Координацію заходів забезпечує Служба Державного Протоколу і Церемоніалу Секретаріату Президента України.

9 вересня 2020 року Міністерство у справах ветеранів України підготувало проєкт Указу Президента України «Про внесення змін до Положення про Державний Протокол та Церемоніал України» для громадського обговорення. Цей документ спрямований на оновлення існуючих протокольних норм, зокрема щодо проведення заходів на вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб з особливими заслугами перед Батьківщиною та постраждалих учасників Революції Гідності. Акт розроблено на виконання пункту 426 Плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік[35].

**Табл. 1 «ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проєкту Указу Президента України «Про внесення змін до Положення**

про Державний Протокол та Церемоніал України»

Зміст положення акта законодавства	Зміст відповідного положення проекту акта	Пояснення змін
<p>Положення про Державний Протокол та Церемоніал України, затверджене Указом Президента України від 22 серпня 2002 року № 746</p>		
<p>... 20. Програмою державного візиту передбачаються церемонія покладання главою іноземної держави вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві та церемонія вшанування главою іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні.</p>	<p>... 20. Програмою державного візиту передбачаються церемонія вшанування главою іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні та церемонія покладання главою іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого пам'яті воїнів, які брали участь у Другій світовій війні, у захисті України під час проведення міжнародних операцій з підтримки миру та безпеки, антитерористичної операції чи здійсненні заходів із забезпечення</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі</p>

<p>... Церемонія покладання главою іноземної держави вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві передбачає віддання главі іноземної держави рапорту військовим комендантом міста Києва, проходження главою іноземної держави повз стрій воїнів почесної варти до могили, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави та Державного Гімну України, проходження</p>	<p>національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, борців за незалежність України у ХХ столітті, постраждалих учасників Революції Гідності (далі – захисники України). ... Церемонія покладання главою іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України передбачає віддання главі іноземної держави рапорту військовим комендантом міста Києва, проходження главою іноземної держави повз стрий воїнів почесної варті до місця або пам'ятника, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною</p>	<p>Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133- р.</p>
--	--	--

<p>воїнів почесної варти урочистим маршем перед главою іноземної держави.</p> <p>...</p>	<p>мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави та Державного Гімну України, проходження воїнів почесної варти урочистим маршем перед главою іноземної держави.</p> <p>...</p>	
<p>27. Офіційний візит в Україну, який здійснюється главою іноземної держави, належить до вищої категорії візитів, має велике політичне значення і передбачає як центральний елемент програми проведення політичних переговорів Президента України з главою іноземної держави, а також покладання главою іноземної держави вінка до могили</p>	<p>27. Офіційний візит в Україну, який здійснюється главою іноземної держави, належить до вищої категорії візитів, має велике політичне значення і передбачає як центральний елемент програми проведення політичних переговорів Президента України з главою іноземної держави, а також покладання главою іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною,</p>

<p>Невідомого солдата у місті Києві, вшанування главою іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні, офіційний обід (сніданок) та за бажанням глави іноземної держави - відвідання театру.</p> <p>...</p>	<p>захисникам України, главою іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні, офіційний обід (сніданок) та за бажанням глави іноземної держави - відвідання театру.</p> <p>...</p>	<p>постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>29. Під час церемонії покладання вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві та церемонії вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні главу іноземної держави супроводжують перший заступник Міністра закордонних справ України, заступник Глави Секретаріату Президента України</p>	<p>29. Під час церемонії покладання вінка до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України та церемонії вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні главу іноземної держави супроводжують перший заступник Міністра закордонних справ України, заступник Глави Секретаріату Президента України разом із главою дипломатичного</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають</p>

<p>разом із главою дипломатичного представництва відповідної іноземної держави в Україні, глава дипломатичного представництва України у відповідній іноземній державі, голова Київської міської державної адміністрації, інші офіційні особи.</p>	<p>представництва відповідної іноземної держави в Україні, глава дипломатичного представництва України у відповідній іноземній державі, голова Київської міської державної адміністрації, інші офіційні особи.</p>	<p>особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>30. Розміщення глави та офіційної делегації іноземної держави у місті Києві, фінансування їх перебування в Україні, забезпечення автотранспортом, проведення переговорів та бесід, церемонія підписання документів, зустріч з представниками засобів масової інформації, церемонія</p>	<p>30. Розміщення глави та офіційної делегації іноземної держави у місті Києві, фінансування їх перебування в Україні, забезпечення автотранспортом, проведення переговорів та бесід, церемонія підписання документів, зустріч з представниками засобів масової інформації, церемонія покладання вінка до</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування</p>

<p>покладання вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві, церемонія вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні, офіційний обід (сніданок) на честь глави іноземної держави від імені Президента України, відвідання театру, поїздка по Україні, вручення пам'ятного подарунка та сувенірів проводяться відповідно до пунктів 18-23, 25-26 цього Положення.</p> <p>...</p>	<p>місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України, церемонія вшанування пам'яті жертв голодоморів в Україні, офіційний обід (сніданок) на честь глави іноземної держави від імені Президента України, відвідання театру, поїздка по Україні, вручення пам'ятного подарунка та сувенірів проводяться відповідно до пунктів 18-23, 25-26 цього Положення.</p> <p>...</p>	<p>пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>52. Програмою офіційного візиту глави парламенту іноземної держави передбачаються церемонія покладення главою парламенту іноземної держави вінка до могили</p>	<p>52. Програмою офіційного візиту глави парламенту іноземної держави передбачаються церемонія покладення главою парламенту іноземної держави вінка до місця або пам'ятника,</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол</p>

<p>Невідомого солдата у місті Києві та церемонія вшанування главою парламенту іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні.</p> <p>...</p> <p>Церемонія покладання главою парламенту іноземної держави вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві передбачає проходження глави парламенту іноземної держави повз стрій воїнів почесної варти до могили, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави, Державного Гімну України, проходження воїнів</p>	<p>присвяченого захисникам України та церемонія вшанування главою парламенту іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні.</p> <p>...</p> <p>Церемонія покладання главою парламенту іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України передбачає проходження глави парламенту іноземної держави повз стрій воїнів почесної варти до місця або пам'ятника, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави, Державного Гімну України, проходження воїнів</p>	<p>та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
--	---	---

<p>почесної варти урочистим маршем перед главою парламенту іноземної держави. ...</p>	<p>почесної варти урочистим маршем перед главою парламенту іноземної держави. ...</p>	
<p>65. Програмою офіційного візиту глави уряду іноземної держави передбачаються церемонія покладання главою уряду іноземної держави вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві та церемонія вшанування главою уряду іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні. ... Церемонія покладання главою уряду іноземної держави вінка до могили Невідомого солдата у місті Києві передбачас</p>	<p>65. Програмою офіційного візиту глави уряду іноземної держави передбачаються церемонія покладання главою уряду іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України та церемонія вшанування главою уряду іноземної держави пам'яті жертв голодоморів в Україні. ... Церемонія покладання главою уряду іноземної держави вінка до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України передбачас проходження глави уряду іноземної</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План</p>

<p>проходження глави уряду іноземної держави повз стрій воїнів почесної варти до МОГИЛИ, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави, Державного Гімну України, проходження воїнів почесної варти урочистим маршем перед главою уряду іноземної держави.</p> <p>...</p>	<p>держави повз стрій воїнів почесної варти до місця або пам'ятника, покладення вінка, вшанування пам'яті загиблих хвилиною мовчання, виконання військовим оркестром державного гімну відповідної іноземної держави, Державного Гімну України, проходження воїнів почесної варти урочистим маршем перед главою уряду іноземної держави.</p> <p>...</p>	<p>пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>104. Проект плану заходів щодо проведення інавгурації Президента України розробляється Службою Державного Протоколу і Церемоніалу</p>	<p>104. Проект плану заходів щодо проведення інавгурації Президента України розробляється Службою Державного Протоколу і Церемоніалу Секретаріату Президента України. План зазначених заходів із визначенням</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол</p>

<p>Секретаріату Президента України. План зазначених заходів із визначенням відповідальних за їх виконання затверджується Главою Секретаріату Президента України за погодженням з Президентом України. До плану заходів у зв'язку з інавгурацією Президента України включаються: ... покладання вінка Президентом України до могили Невідомого солдата у місті Києві; ...</p>	<p>відповідальних за їх виконання затверджується Главою Секретаріату Президента України за погодженням з Президентом України. До плану заходів у зв'язку з інавгурацією Президента України включаються: ... покладання вінка Президентом України до місць або пам'ятників, присвячених захисникам України; ...</p>	<p>та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133- р.</p>
<p>Підрозділ 3 Розділу VI. Покладання вінків та квітів до могили Невідомого солдата у місті Києві</p>	<p>Підрозділ 3 Розділу VI. Покладання вінків та квітів до місць або пам'ятників, присвячених захисникам України.</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р.</p>

		<p>№ 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам’яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>109. Покладання вінків та квітів до могили Невідомого солдата проводиться на День Перемоги, з</p>	<p>109. Покладання вінків та квітів до місць або пам’ятників, присвячених захисникам України</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу</p>

<p>нагоди інших подій або пам'ятних дат, пов'язаних із Другою світовою війною.</p>	<p>проводиться з нагоди подій або пам'ятних дат, встановлених законами України, актами Президента України або Верховної Ради України та пов'язаних з вшануванням захисників України, захистом незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, формуванням соборності та державності, проголошенням незалежності України.</p>	<p>Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>110. Почесна варта вишиковується біля пам'ятника на</p>	<p>110. Почесна варта вишиковується біля місця або пам'ятника,</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю</p>

<p>могилі Невідомого солдата, вздовж центральної алеї, що веде до пам'ятника, військовий оркестр займає визначене для нього місце.</p> <p>Особи, які запрошені для участі у церемонії, прибувають на площу Слави у визначений час.</p>	<p>присвяченого захисникам України, військовий оркестр займає визначене для нього місце.</p> <p>Особи, які запрошені для участі у церемонії, прибувають до місця або пам'ятника у визначений час.</p>	<p>актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
111. Президента	111. Президента	Запропоновані

<p>України по прибутті на площу Слави зустрічають військовий комендант міста Києва та Керівник Служби Державного Протоколу і Церемоніалу Секретаріату Президента України.</p> <p>Президент України після вітання з учасниками церемонії займає місце на чолі колони для покладення вінків та квітів.</p>	<p>України по прибутті до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України зустрічають старший військовий начальник гарнізону (військовий комендант міста Києва) та Керівник Служби Державного Протоколу і Церемоніалу Офісу Президента України.</p> <p>Президент України після вітання з учасниками церемонії займає місце на чолі колони для покладання вінків та квітів.</p>	<p>зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-</p>
---	---	---

		р.
<p>112. Колону для покладення вінків та квітів очолюють Президент України, Голова Верховної Ради України (за згодою), Прем'єр-міністр України.</p> <p>За ними у колоні прямують:</p> <p>- Глава Секретаріату Президента України, Перший заступник Голови Верховної Ради України (за згодою), Перший віце-прем'єр-міністр України, заступник Голови Верховної Ради України (за згодою), Секретар Ради національної безпеки і оборони України;</p> <p>- віце-прем'єр-міністри України, голова Київської міської державної</p>	<p>112. Колону для покладання вінків та квітів очолюють Президент України, Голова Верховної Ради України (за згодою), Прем'єр-міністр України.</p> <p>За ними у колоні прямують:</p> <p>- Керівник Офісу Президента України, Перший заступник Голови Верховної Ради України (за згодою), Перший віце-прем'єр-міністр України, заступник Голови Верховної Ради України (за згодою), Секретар Ради національної безпеки і оборони України;</p> <p>- віце-прем'єр-міністри України, голова відповідної обласної чи Київської міської державної адміністрації;</p> <p>- міністри, а також керівники депутатських</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 "Про Державний Протокол та Церемоніал України" щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів</p>

<p>адміністрації, голова Київської обласної державної адміністрації;</p> <p>- міністри, а також керівники депутатських фракцій і голови комітетів Верховної Ради України (за згодою);</p> <p>- інші офіційні особи.</p>	<p>фракцій і голови комітетів Верховної Ради України (за згодою);</p> <p>- інші офіційні особи.</p>	<p>України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>113. Колона вирушає до пам'ятника на могилі Невідомого солдата під звуки урочистої мелодії.</p>	<p>113. Колона вирушає до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України під звук урочистої мелодії.</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги</p>

		перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.
114. Вівки до пам'ятника на могилі Невідомого солдата встановлюються воїнами почесної варті. Військовим комендантом міста Києва оголошується хвилина мовчання, після чого виконується Державний Гімн України, почесна варта салютує з	114. Вівки або кошики квітів до місця або підніжжя пам'ятника встановлюються воїнами почесної варті. Старшим військовим начальником гарнізону (військовим комендантом міста Києва) оголошується хвилина мовчання, після чого виконується Державний Гімн України, почесна варта салютує з	Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 “Про Державний Протокол та Церемоніал України” щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів із вшанування пам'яті ветеранів

<p>особистої зброї, воїни почесної варти проходять перед пам'ятником урочистим маршем.</p>	<p>особистої зброї, воїни почесної варти проходять перед місцем або пам'ятником урочистим маршем.</p>	<p>війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.</p>
<p>115. Після від'їзду Президента України від'їжджають особи, зазначені в абзацах першому, третьому - п'ятому пункту 112 цього Положення.</p> <p>Після цього до пам'ятника Невідомому солдату покладають квіти глави дипломатичних представництв</p>	<p>115. Після цього до місця або пам'ятника, присвяченого захисникам України покладають квіти глави дипломатичних представництв чи консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, представники міністерств, інших центральних органів</p>	<p>Запропоновані зміни зумовлені необхідністю актуалізації положень Указу Президента України від 22 серпня 2002 р. № 746 "Про Державний Протокол та Церемоніал України" щодо проведення за уніфікованим церемоніалом заходів</p>

іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, представники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, політичних партій та громадських організацій.	виконавчої влади, політичних партій та громадських організацій.	із вшанування пам'яті ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності за участі Президента України, враховуючи План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 1133-р.
--	---	--

Крім описаного у порівняльній таблиці вище Указу, зміни також зазнали наступні нормативно-правові акти. Указ Президента України «Про Перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів» містить детальний перелік всіх дипломатичних рангів та посад у порядку зростання, від аташе до Надзвичайного і Повноважного Посла. Останні зміни до цього переліку були внесені 12 грудня 2021 року Президентом Володимиром Зеленським. Метою цих змін було уточнення та розширення списку посадових осіб, що відповідають певним рангам у дипломатичній службі України. У новій редакції Указу, зокрема, детально перелічені посади в Офісі Президента, Міністерстві закордонних справ, Апараті Верховної Ради України та Секретаріаті Кабінету Міністрів України. Введено нові

формулювання, що враховують сучасну структуру державних органів, зокрема позиції керівників структурних підрозділів та експертних груп, які займаються питаннями зовнішньої політики, протоколу, міжпарламентських зв'язків та європейської інтеграції[35].

Водночас низку посад було вилучено з попереднього переліку або зведено до інших формулювань для оптимізації списку. Це переважно стосується посад, які втратили актуальність або були реорганізовані в рамках реформ державного апарату. Зміни спрямовані на забезпечення більшої відповідності дипломатичних рангів реальним посадовим обов'язкам у системі державного управління. Указ набуває чинності з моменту його опублікування, що дозволяє швидко впровадити оновлену структуру.

Закон України «Про дипломатичну службу» був прийнятий 21 грудня 1993 року і має на меті визначення правових засад функціонування та організації дипломатичної служби в Україні. Він визначає правові засади проведення зовнішньої політики, обов'язки та повноваження дипломатичної служби, порядок призначення та виконання дипломатичних посад, а також права та обов'язки дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном. Сутність закону полягає у встановленні організаційних, функціональних та правових засад діяльності дипломатичної служби[12].

Зміни до цього закону були внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі». Основні зміни стосуються вдосконалення системи обліку трудової діяльності дипломатичних службовців, які тепер здійснюються в електронній формі. Крім того, були внесені зміни до Закону України «Про електронні комунікації». Ці зміни відображають сучасні тенденції в сфері комунікацій і підкреслюють важливість використання електронних засобів зв'язку в дипломатичній діяльності. Зокрема, в законі слова «мережу телекомунікацій» були замінені на «електронну комунікаційну мережу»[13].

В умовах агресії важливо, щоб дипломатичні місії могли швидко реагувати на виклики, координувати зусилля з міжнародними партнерами та залучати необхідні ресурси для допомоги. Крім того, зміни у законодавстві створюють правову основу для активізації роботи українських дипломатів у міжнародних організаціях. Це дозволяє Україні не лише відстоювати свої інтереси, а й формувати позитивний імідж на міжнародній арені, демонструючи готовність до співпраці та забезпечення стабільності в регіоні.

3.3. Перспективи розвитку дипломатичного протоколу та державного церемоніалу України в умовах війни

Війни завжди викликають глибокі зміни у світовій політиці та міжнародних відносинах. Однією з важливих сфер, яка зазнає впливу, є дипломатичний протокол та державний церемоніал. Ці зміни виникають у результаті необхідності забезпечення безпеки, довіри та ефективного спілкування між державами.

Під час війни та в післявоєнний період безпека дипломатичних місій стає пріоритетом. Наприклад, під час конфлікту в Сирії дипломатичні представництва багатьох країн змушені були зміцнювати охорону своїх установ, впроваджуючи нові технології для захисту та моніторингу. Також у Києві після початку російської агресії 2014 року значно збільшилася кількість охоронців у посольствах і дипломатичних місіях. Встановлення металодетекторів та систем відеоспостереження стало нормою[36].

Під час пандемії COVID-19 багато дипломатичних зустрічей та переговорів проводилися через відеоконференції, що зменшило ризик фізичного контакту.

Нові формати зустрічей стають необхідністю для забезпечення ефективної комунікації. Багато міжнародних конференцій і переговорів проводяться за допомогою сучасних технологій, що дозволяє зменшити

ризиками та забезпечити безпеку учасників. Наприклад, під час війни в Україні 2022 року було проведено численні міжнародні зустрічі та саміти в онлайн-форматі, що забезпечило безперебійне спілкування та координацію зусиль міжнародної спільноти[71].

Під час війни в Україні 2022 року лідери країн G7 провели серію онлайн-самітів, на яких обговорювали підтримку України та запровадження санкцій проти Росії. Ці зустрічі стали важливими для координації міжнародних зусиль у відповідь на агресію. Окрім того, постійні представники країн-членів ООН регулярно збиралися в онлайн-форматі, щоб обговорити гуманітарну допомогу та захист прав людини в Україні. Такі ініціативи підтверджують солідарність міжнародної спільноти та готовність допомагати в кризовий час.

Рис. 3 «Онлайн саміт G7, 12 грудня 2022 року»

Адаптація етикету та церемоніалів також є важливим аспектом еволюції дипломатичного протоколу. Зростає значення жестів примирення, символів миру та дипломатичних зустрічей, що сприяють відновленню довіри між державами. На міжнародних переговорах дедалі більше використовуються символічні акти, такі як обмін подарунками, спільні заяви про мир та співпрацю[36].

Війна підвищує значущість питань захисту прав людини та надання гуманітарної допомоги. Це відображається в дипломатичному протоколі

через акцент на гуманітарних зустрічах та включення правозахисних питань у протокольні заходи. Після початку війни в Україні у 2022 році багато міжнародних конференцій були присвячені питанням надання гуманітарної допомоги. Наприклад, конференція в Лугано в липні 2022 року обговорювала плани реконструкції України та надання допомоги постраждалим від війни, що показало, як гуманітарні питання стали невід'ємною частиною дипломатичного протоколу[20].

Права людини стають ключовим елементом дипломатичного протоколу в умовах війни. На офіційних заходах ООН часто обговорюються питання порушення прав людини в зонах конфліктів, таких як Сирія, Ємен та Україна. Ці обговорення включають розробку нових підходів до захисту мирних жителів. Дипломатичні місії активно співпрацюють з міжнародними організаціями та правозахисними групами для забезпечення надання допомоги постраждалим і захисту прав людини.

Наприклад, під час конфлікту в Сирії було запроваджено численні міжнародні програми гуманітарної допомоги, що включали доставку продуктів харчування, медикаментів та інших необхідних ресурсів до постраждалих районів.

Україні було запроваджено численні міжнародні програми гуманітарної допомоги. Серед них — програма гуманітарної допомоги від ООН, яка забезпечує доставку продуктів харчування, води, медикаментів та товарів першої необхідності для внутрішньо переміщених осіб. Інша важлива ініціатива — проект «Міжнародного комітету Червоного Хреста», який надає медичну та психологічну підтримку постраждалим. Європейський Союз також виділив значні кошти на гуманітарну допомогу, фінансуючи укриття та соціальні послуги для біженців[81].

Ці програми не лише допомагають людям, які постраждали від конфлікту, але й суттєво впливають на зміни в дипломатичному протоколі. Зокрема, виникає потреба у більш активному залученні гуманітарних організацій до дипломатичних процесів, що підвищує їх роль у міжнародних

перемовинах. Також зростає увага до захисту прав людини в контексті гуманітарних криз, що вимагає від держав та міжнародних організацій нових підходів у формуванні дипломатичних стратегій.

Війна часто призводить до переформатування існуючих та формування нових політичних і військових альянсів. Це впливає на дипломатичні традиції та церемоніали. Наприклад, після початку конфлікту в Україні в 2022 році було створено нові альянси, такі як «Люблінський трикутник» між Україною, Польщею та Литвою. Це об'єднання сформувало власні протоколи та церемоніали, які відображають їхні спільні цінності та цілі. «Люблінський трикутник» дійсно став важливим символом співпраці та підтримки в умовах конфлікту. Принципи цього альянсу ґрунтуються на спільних цінностях, таких як демократія, права людини та безпека[46]. Ці основоположні принципи знайшли своє відображення в офіційних документах, зокрема в «Декларації Люблінського трикутника» та «Протоколах співпраці». Ці документи підкреслюють зобов'язання держав-учасниць працювати разом для забезпечення стабільності та процвітання в регіоні, а також зміцнення міжнародної безпеки[46].

Формування альянсів також впливає на проведення дипломатичних зустрічей і переговорів. Наприклад, формування альянсу AUKUS між Австралією, Великобританією та США змінило формат дипломатичних переговорів, включивши спільні військові навчання та обмін технологіями. Ці альянси стають важливими елементами міжнародної політики, що сприяють зміцненню безпеки та стабільності в регіонах.

Нові дипломатичні традиції формуються внаслідок змін у міжнародних відносинах і формування нових альянсів. Під час дипломатичних зустрічей представники нових альянсів можуть використовувати символіку та ритуали, що відображають їхні спільні цінності та цілі. Це сприяє зміцненню довіри та співпраці між державами.

Формування нових альянсів також впливає на розробку нових дипломатичних протоколів та церемоніалів. Наприклад, після створення

Європейського Союзу були розроблені нові протоколи для проведення зустрічей і переговорів між країнами-членами. Ці протоколи включають спільні етикетні норми, ритуали та символіку, що сприяють зміцненню єдності та співпраці між державами[55].

Еволюція дипломатичного протоколу та церемоніалу в умовах війни має комплексний характер. Тому, крім змін у проведенні зустрічей і прийомів, дрес-кодів та етикету, змін зазнає також кулінарна дипломатія. Цей вид дипломатії відіграє не останню роль у формуванні іміджу та філософії держави, її історії. Кулінарна дипломатія – це сучасний напрямок публічної дипломатії, який спрямований на зміцнення міжкультурних зв'язків через використання національних страв і традицій харчування. Американський фахівець у сфері міжнародних відносин Самуель Чаппл-Сокол визначив кулінарну дипломатію як «можливості використання харчових продуктів і страв в якості інструменту для створення міжкультурного порозуміння в надії на поліпшення взаємодії та співпраці». Він виділив два типи кулінарної дипломатії: приватну, яка реалізується під час офіційних обідів за участю державних осіб, і публічну, орієнтовану на широке коло громадськості. Ізраїльський дипломат Пауль Роковер уточнює, що «gastrodiplomacy» – це комбінація культурної та кулінарної дипломатії, що включає державний брендинг і прагне завоювати уми та серця через національні страви[53].

Поняття «gastrodiplomacy» стало поширеним у 2002 році після статті в «The Economist», де описувалася програма Тайваню зі зміцнення національної ідентичності через популяризацію тайської кухні. Такий підхід не лише посилив економіку Тайваню, а й сприяв залученню туристів. Подібно, французька гастрономія внесена до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, адже важливі моменти в житті французького суспільства нерозривно пов'язані із застіллям. Інші країни, як-от Японія, Корея, Туреччина, використовують кулінарну дипломатію для покращення свого міжнародного іміджу.

Україна також активно долучається до розвитку кулінарної дипломатії. У 2015 році українська вечеря в Стамбулі, організована в межах міжнародного проекту, стала платформою для культурного діалогу та обміну досвідом. Страви, такі як борщ і вареники, стали засобом неформального спілкування між дипломатами. Завдяки розвитку кулінарної дипломатії Україна демонструє свою відкритість і готовність до партнерства.

Кулінарна дипломатія набуває особливої ваги в умовах повномасштабної війни, слугуючи інструментом культурного та дипломатичного впливу. Головною перемогою України на цьому фронті стало включення до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО елементу нематеріальної культурної спадщини України «Культура приготування українського борщу»[26]. Це досягнення стало результатом спільної роботи експертного середовища, яке об'єдналося на комунікаційному майданчику УЦКД у співпраці з Експертною радою з питань нематеріальної культурної спадщини при МКІП України, ГО «Демократія через культуру» та обласними центрами народної творчості. Такий крок сприяв посиленню міжнародної підтримки України та підкреслює культурну унікальність українського народу.

Ще одним важливим сегментом кулінарної дипломатії під час війни стало створення «Кухонних військ», які з перших днів повномасштабного вторгнення Росії забезпечують їжею військових, медиків, переселенців і всіх, хто потребує допомоги. Ці гастрономічні ініціативи допомагають світу більше дізнатися про Україну та сприяють отриманню фінансової підтримки. Гастрономічний фронт включає забезпечення базової потреби в їжі, що є життєво важливим для українських воїнів, і водночас слугує інструментом культурної експансії та дипломатичного спротиву[55].

Важливу роль у кулінарній дипломатії відіграють не лише ресторани та кафе, а й волонтери. Ініціативи, такі як «Львівська волонтерська кухня», яка розпочала свою діяльність ще у 2014 році, продовжують свою роботу і збільшують обсяги виробництва завдяки благодійникам. Громадські

ініціативи на локальному рівні, де професійні кухарі та волонтери готують домашню їжу для захисників, також мають значний вплив. В меню різних закладів з'являються нові позиції страв з тематичними назвами, а всі кошти з їх продажу передаються на підтримку військових. Це не тільки підтримує економіку в умовах війни, але й зміцнює національний дух та міжнародну підтримку України[26].

Підсумовуючи, кулінарна дипломатія є інноваційним інструментом зовнішньої політики, який допомагає створювати нові формати взаємодії між державами. Її потенціал у сучасному світі, особливо в умовах глобалізації, значно посилюється, відкриваючи нові можливості для культурного, соціального та економічного співробітництва.

Висновки до 3 розділу

Російсько-українська війна суттєво трансформувала дипломатичний протокол і державний церемоніал обох країн, ставши каталізатором для нових викликів і змін. Зміни формату дипломатичних зустрічей та переговорів в умовах зниженого рівня довіри між країнами вимагають адаптації заходів безпеки, що підкреслюється випадками з посиленням охорони під час міжнародних зустрічей.

Державний церемоніал також зазнав значних змін, оскільки традиційні урочистості проходять в умовах безпекових викликів, що вимагає нових підходів до символіки і риторики. Зокрема, святкування національних днів, таких як День Незалежності, адаптуються до нових реалій, підкреслюючи національну єдність і пам'ять про героїв.

Дипломатичні представники мають значну роль у формуванні міжнародної солідарності, активно залучаючи підтримку міжнародних організацій та держав. Це проявляється в участі у резолюціях, які засуджують агресію, і пошуку нових шляхів комунікації, що використовують сучасні технології для обміну інформацією.

Етичні виклики, пов'язані з війною, зокрема забезпечення прав людини, також займають важливе місце в роботі дипломатів, які повинні дотримуватись міжнародного права навіть у умовах конфлікту. Психологічна підтримка і підвищена вимога до професійної підготовки стають критично важливими для дипломатів, які працюють у стресових умовах.

Зміни у законодавстві, такі як адаптація Указу Президента України «Положення про Державний Протокол та Церемоніал України», також мають істотний вплив на міжнародну дипломатію України. Вони сприяють забезпеченню безпеки дипломатичних місій, підвищенню їхньої ролі в отриманні міжнародної підтримки та сприянні гуманітарній допомозі. Також допомагають краще зрозуміти, як державний протокол адаптується до нових соціальних і політичних реалій, зберігаючи водночас традиційні елементи вшанування національної пам'яті.

Актуалізація дипломатичного протоколу та державного церемоніалу в умовах війни є невід'ємною складовою міжнародних відносин, яка відображає зміни у глобальній політиці та вимоги безпеки. Внесення змін до указів і постанов, що регулюють ці аспекти, забезпечує не лише захист дипломатичних місій, а й зміцнює довіру між державами.

Сучасні технології, такі як відеоконференції, відкривають нові можливості для міжнародних переговорів і зменшують ризики, пов'язані з фізичним контактом. Важливість прав людини та гуманітарних питань також стає очевидною, адже їх включення до дипломатичних протоколів відображає зміни у пріоритетах міжнародної спільноти.

Формування нових альянсів, таких як «Люблінський трикутник» та AUKUS, не лише зміщує акценти в міжнародній політиці, а й вимагає розробки нових протоколів, які підкреслюють спільні цінності та цілі. Таким чином, еволюція дипломатичного протоколу та державного церемоніалу є невід'ємною відповіддю на нові виклики сучасності, що сприяє зміцненню міжнародної стабільності та безпеки.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота аналізує вплив війни на дипломатичний протокол і державний церемоніал, висвітлюючи кілька важливих аспектів. В першу чергу, досліджено значення дипломатичного протоколу як ключового інструменту в міжнародних відносинах, особливо під час конфліктів. Протокол виступає стабілізуючим фактором, що сприяє ефективному спілкуванню між державами навіть у найскладніших умовах. У контексті російсько-української війни виявлено значні зміни в протокольних практиках, адаптованих до нових реалій, таких як загроза безпеці та зміна політичного клімату.

Основні зміни, що виникли внаслідок війни, стосуються спрощення і деформалізації протоколу, переходу від формальностей до прагматичніших підходів. Це включає коригування традиційних церемоній, деякі з яких були скасовані або адаптовані під поточну ситуацію. Важливим аспектом є збереження і навіть посилення символічного значення дипломатичного протоколу в умовах війни.

Дослідження також розглядає роль дипломатичного протоколу у зміцненні міжнародної солідарності, безпеки та репрезентації держави на світовій арені. Однією з основних задач стало виявлення ефективності адаптації дипломатичного етикету в умовах воєнного часу, що потребує нових навичок і підходів від дипломатів.

Підкреслено важливість розвитку рекомендацій для вдосконалення дипломатичного протоколу, які можуть бути корисні для дипломатів, міжнародних організацій і державних установ. Ці рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності міжнародних комунікацій і зміцненню позицій України в глобальних відносинах, що є надзвичайно важливим для підтримки стабільності та безпеки у регіоні.

Крім того, під час дослідження особливу увагу було приділено аналізу змін у протокольних практиках, які виникли внаслідок агресії з боку Росії. Адаптація протоколу до нових умов та викликів, зокрема, включала активне

використання цифрових платформ і соціальних мереж для підтримки комунікації на міжнародному рівні. Це дозволило забезпечити оперативність у прийнятті рішень та зміцнити міжнародні зв'язки навіть під час військових дій.

Таким чином, магістерська робота розкриває, що дипломатичний протокол і державний церемоніал залишаються важливими елементами міжнародних відносин. Їх еволюція та адаптація дозволяють ефективно відповідати на виклики сучасного світу, зміцнювати політичні зв'язки та забезпечувати стабільність і мир на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакаєвич Я. Інструменти «м'якої сили» в контексті російсько-української війни. Інтегровані комунікації, № 1 (15), 2023. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/266/205> (дата звернення: 18.10.2024).
2. Виступ Володимира Зеленського на Генеральній Асамблеї ООН 25 вересня 2024 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vystup-zelensko-ho-na-heneralniy-asambliyi-oon/33134898.html> (дата звернення 12.10.2024).
3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. Дата прийняття: 18.04.1961. URL: https://iplex360.com.ua/npa.php?code=995_048 (дата звернення: 18.10.2024).
4. Віденська Конвенція про консульські зносини. URL: <https://naples.mfa.gov.ua/normativno-pravovi-akti/4978-vidensyka-konvecija-pro-konsulysyki-znosini> (дата звернення: 18.10.2024).
5. Владишевська В., Грушко М. Дипломатичний протокол та етикет: навчально-методичний посібник для бакалаврів та магістрів спеціальності 293 «Міжнародне право». Одеса: Фенікс, 2023. 88 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.23444> (дата звернення: 21.10.2024).
6. Гастрономічна дипломатія України в умовах війни. URL: <https://uccs.org.ua/arkhiv-novyn/hastronomichna-dyplomatiia-ukrainy-v-umovakh-vijny/> (дата звернення: 18.10.2024).
7. Гуменюк Б. Основи дипломатичної та консульської служби: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2004. 248 с.
8. Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба: навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2001. 254 с.

9. Де Кальєр Ф. Про те, як домовлятися з суверенами. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k936753/f1.image> (дата звернення: 18.10.2024).

10. Єфремова К., Лобко М. Мистецтво дипломатичного протоколу як інструмент ділової комунікації. Право та інноваційне суспільство. № 2 (15), 2020. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Yefremova_Lobko15.pdf (дата звернення: 21.10.2024).

11. Жорстко, без правил та без «плану Б»: сім принципів української дипломатії воєнного часу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/04/15/7183772/> (дата звернення: 18.10.2024).

12. Про дипломатичну службу: Закон України. № 2449-VIII. Від 07.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення 11.05.2024)

13. Зелінська О.М. Дипломатичний протокол як політичний інструмент сучасних міжнародних відносин. Луцький національний технічний університет, Міністерство освіти і науки України. URL: https://www.researchgate.net/publication/372267465_DIPLOMATICNIJ_PROTOKOL_AK_POLITICNIJ_INSTRUMENT_SUCASNIH_MIZNARODNIH_VIDNOSIN (дата звернення: 21.10.2024).

14. Інстаграм-сторінка Президента України Володимира Зеленського. URL: https://www.instagram.com/zelenskyu_official/ (дата звернення: 18.10.2024).

15. Камбон Ж. Дипломат / пер. з фр. Київ, 1997. 88 с.

16. Конвенція ООН про привілеї та імунітети спеціалізованих установ. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU47011> (дата звернення: 18.10.2024).

17. Конвенція про спеціальні місії. Дата прийняття: 08.12.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text (дата звернення: 18.10.2024).

18. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів.
Дата прийняття: 14.12.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text (дата звернення: 18.10.2024).

19. Коптєв О. ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ. Міжнародні та політичні дослідження. №36. 2023. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288707> (Дата звернення 11.10.2024).

20. Корольчук Л., Баула О., Галазюк Н., Зелінська О., Кравчук П., Лютак О., Савош Л., Урбан О.А. Дипломатія. Навчальний посібник. ПП «Волинська друкарня». Луцьк. 2024. 340 с.
URL: [https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2024-08/посібник%20макет%20Дипломатія%20\(1\).pdf](https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2024-08/посібник%20макет%20Дипломатія%20(1).pdf) (дата звернення: 21.10.2024).

21. Косенко Ю. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник. Сумський державний університет. Суми, 2011. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/9431> (дата звернення: 18.10.2024).

22. Кострюліна П. Дипломатичний протокол та етикет як чинник єдності та солідарності міжнародної спільноти з Україною за умов російської агресії. Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2024 / За заг. ред. к. політ. н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, Маріупольський державний університет, 2024. С. 40-42. <http://surl.li/qwobog> (дата звернення 12.10.2024).

23. Кострюліна П. Протокол та церемоніал візитів під час війни. Суспільно-політичні трансформації у XXI столітті: локальні, національні та глобальні контексти : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 квітня 2024 р.) / під заг. ред. М. Трофименка. Київ, Маріупольський державний університет, 2024. С. 151-154. <http://surl.li/nfdewr> (дата звернення 12.10.2024).

24. Кучерявенко С. Дипломатичний протокол та етикет як інструмент формування міжнародного іміджу держави. Український дипломатичний журнал. 2022. № 1. С. 10–17.
25. Кучма Ю. Дипломатичний протокол та етикет: роль і значення в сучасному світі. Вісник Дипломатичної академії України. 2022. № 2. С. 102–110.
26. Матлай Л. Кулінарна дипломатія як різновид публічної дипломатії: нові підходи та концепції. Національний університет «Львівська політехніка». URL: [9_55-60.pdf](#) (дата звернення: 18.10.2024).
27. Медведська В. Діджитал дипломатія як засіб здійснення публічної дипломатії в Україні. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20231212/article/view/medvedska/pdf (дата звернення: 18.10.2024).
28. Ольховий І.О. Військовий етикет і дипломатичний протокол. Навчальний посібник. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: https://mil.knu.ua/files/27_10917596.pdf (дата звернення: 09.04.2024).
29. Онлайн-саміт G7 12 грудня 2022 року. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/sogodni-vidbudetsya-onlayn-samit-g7-sered-1670838309.html> (дата звернення: 18.10.2024).
30. Осипчук В.В. Дипломатичний протокол та етикет. Навчальний посібник. Київ: МАУП, 2002.
31. Право зовнішніх зносин. Збірник документів. Упорядники: Алданов Ю.В., Забара І.М., Резніченко В.І. Київ, 2003
32. Про Державний Протокол та Церемоніал України: указ Президента України. №746/2002. Від 22.08.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text> (дата звернення 12.10.2024).
33. Про Перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів: указ Президента України. № 434/2018. Дата

затвердження: 21.12.2018.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434/2018#Text> (дата звернення 12.10.2024).

34. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. № 389-VIII. Від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 12.10.2024).

35. Проект Указу Президента України «Про внесення змін до Положення про Державний Протокол та Церемоніал України». Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/npa/proyekt-ukazu-prezidenta-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-polozhennya-pro-derzhavnij-protokol-ta-ceremonial-ukrayini> (дата звернення: 18.10.2024).

36. Протокол для сучасного дипломата. Transition Center, Інститут дипломатичної служби, Державний департамент США, Вашингтон, округ Колумбія, 2005 рік. URL: https://www.academia.edu/40376021/Protocol_for_the_Modern_Diplomat (дата звернення: 18.10.2024).

37. Резніченко В.І. (у співавт.) Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету. Київ, 2003.

38. Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни : практичний довідник / [В. Азарова та ін. ; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ : 7БЦ, 2023. 232 с. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1260/125978/files/p_157_22537512.pdf (дата звернення: 18.10.2024)..

39. Репецький В. Дипломатичне і консульське право: підручник. Львівський національний університет ім. Івана Франка. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2006. 372 с.

40. Руденко Г. Віденська конвенція – кодекс дипломатичних зносин. Політика і час. 1997. № 2.

41. Руденко Г. Україна дипломатична. Київ: Генеральна дирекція по обслуговуванню іноземних представництв, 2003. 302 с.

42. Сагайдак О. Дипломатичний протокол — політичний інструмент дипломатії. Етика та Естетика. URL: <https://textbook.com.ua/etika-ta-estetika/1473446657/s-2> (дата звернення: 18.10.2024)..
43. Сагайдак О. Протокольне забезпечення візитів на вищому рівні. Етика та Естетика. URL: <https://textbook.com.ua/etika-ta-estetika/1473446657/s-11?page=3> (дата звернення: 18.10.2024)..
44. Сардачук П. ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО: ОРГАНІЗАЦІЯ І ФОРМИ РОБОТИ. 2001. 176 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-77.html> (дата звернення 11.05.2024)
45. Смирнова К. Науково-освітня дипломатія в умовах воєнного стану в Україні як інструмент публічної дипломатії. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/47-2022.pdf> (дата звернення: 18.10.2024).
46. Спільна декларація Прем'єр-міністрів України, Республіки Польща та Литовської Республіки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-premyer-ministriv-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki> (дата звернення: 18.10.2024).
47. Сторінка у соцмережі «X» кандидати у Президенти США Камали Гарріс. URL: <https://x.com/KamalaHarris> (дата звернення: 18.10.2024).
48. Ткач О. Дипломатичний протокол та етикет (із практичної роботи досвідченого дипломата). URL: <https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/tkach-0004.pdf> (дата звернення: 18.10.2024).
49. Фейсбук-сторінка Президента України Володимира Зеленського. URL: https://www.facebook.com/zelenskyu.official/?locale=uk_UA (дата звернення: 18.10.2024).
50. Чугаєнко Ю.О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет. Навчальний посібник. Київ: Національна академія управління, 2011. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/978-966-8406-63-8-poscompressed.pdf> (дата звернення: 18.10.2024).

51. Щерба О. Адаптація української дипломатичної служби до вимог сучасності в світлі досвіду країн Заходу. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2001. 213 с.
52. Abdullaeva L. Features of diplomatic protocol and etiquette: the practice of the Republic of Uzbekistan. Tutorial. Tashkent: Zar Qalam. 2005.
53. Adler-Nissen, R. Symbolic power in European diplomacy: The struggle between national foreign services and the EU's External Action Service. *Review of International Studies*, 40(4). 2014. pp. 657–681.
54. Antonova L., Shevchenko L. The place and role of cultural diplomacy in the process of consolidating the country's image on the international arena. *Public Administration and Regional Development*. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/394/367> (дата звернення: 18.10.2024).
55. Arbeiter, J. Simbolika in značilnosti diplomatskega protokola Evropske unije kot sredstva pozicioniranja Evropske unije v mednarodnih odnosih, master's thesis. Ljubljana: Faculty of Social Sciences. 2016.
56. Arbeiter, J. Symbolic importance of diplomatic protocol: common heritage and order of precedence of seven countries of former Yugoslavia. URL: https://www.researchgate.net/publication/340341568_SYMBOLIC_IMPORTANCE_OF_DIPLOMATIC_PROTOCOL_COMMON_HERITAGE_AND_ORDER_OF_PRECEDENCE_OF_SEVEN_COUNTRIES_OF_FORMER_YUGOSLAVIA (дата звернення: 18.10.2024).
57. Arbeiter, J., Udovič, B. Does the Mediterranean exist in states' diplomatic rituals?: A comparison of Mediterranean states' préséance. *International journal of Euro-Mediterranean studies*, 10(2). 2017. pp. 79–106.
58. Arbeiter, J., Brglez, M. Prednostni vrstni red: sredstvo pozicioniranja ali (ne)uporabna simbolika? Ljubljana: Faculty of Social Sciences. 2017.
59. Barnett, M., Duvall, R. Power in International Politics. *International Organization*, 59(1). 2005. pp. 39–75.
60. Benedetti, K. Protokol, simfonija forme. Ljubljana: Planet GV. 2008.

61. Berridge, G. R., James, A. A Dictionary of Diplomacy. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2003.
62. Bjola, C., Kornprobst, M. Understanding International Diplomacy – Theory, practice and ethics. London and New York: Routledge. 2013.
63. Blyzniuk Marharyta. Dyplomacja publiczna Ukrainy: aspekty instytucjonalne i programowe. Pismo Interdyscyplinarne, Nr 4(4)/2020. URL: <https://www.alcumena.fundacjapsc.pl/index.php/alcumena/article/view/73/27> (дата звернення: 18.10.2024).
64. Cohen, R. Reflections on the New global Diplomacy: Statecraft 2500 BC to 2000 AD. In: Melissen, J., ed.: Innovation in Diplomatic Practice. Houndmills, Basingstoke: Palgrave. 1999.
65. Cohen, R., Westbrook, R. Amarna Diplomacy. Baltimore: Johns Hopkins University. 2000.
66. Colegrove, K. W. Diplomatic Procedure Preliminary to the Congress of Westphalia. The American Journal of International Law, 13(3). 1919. pp. 450–82.
67. Collier, D., Gerring, J. Concepts and Method in Social Sciences: The tradition of Giovanni Sartori. New York, London: Routledge. 2009.
68. Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, adopted on 21 February 1974.
69. Convention on Special Missions of December 8, 1969. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_3_1969.pdf (дата звернення: 18.10.2024).
70. Developments in protocol. URL: <https://www.diplomacy.edu/resource/developments-in-protocol/> (дата звернення: 18.10.2024).
71. Diaconu, D., Dumitru, A. (2017). Can we avoid the tragedy of the commons without social capital? A field study using the IAD framework in the Dragoslavele communal village. Romanian Journal of Political Sciences, 17(1), pp. 91–134.

72. Diplomacy in the Context of the Russian Invasion of Ukraine. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C53/> (Дата звернення 11.10.2024)
73. Faizullaev A. Symbolic Insult in Diplomacy: A Subtle Game of Diplomatic Slap. The University of World Economy and Diplomacy, Uzbekistan. *Diplomacy and Foreign Policy* 2.4 (2017). URL: [rpdf-article-p1_1.pdf](#) (дата звернення: 18.10.2024).
74. Farag, M. *Manual of diplomatic practice*. Brussels. 1972.
75. Feltham, R. G. *Diplomatic Handbook*. London: Brill Academic Publishers. 1998.
76. Ferfila, B. *Države in svet*. Ljubljana: Faculty of Social Sciences. 2001.
77. Freud, S. *Totem and Taboo: Resemblance between the psychic lives of savages and neurotics*. New York: Moffat, Yard. 1919.
78. Gerring, J. What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Sciences. *Polity*, 31(3). 1999. pp. 357–393.
79. Guzzini, S. A Reconstruction of Constructivism in International Relations. *European Journal of International relations*, 6(2).2000. pp. 124–182.
80. Guzzini, S. Power. In: Adler-Nissen, R., ed.: *Bourdieu in International Relations: Rethinking key concepts in IR*. New York: Routledge. 2013.
81. Hamilton, K., Langhorne, R. *The Practice of Diplomacy: its evolution, theory and administration*. New York: Routledge. 1995.
82. Hayward, C., Lukes, S. Nobody to shoot? Power, structure, and agency: A dialogue. *Journal of Power*, 1(1). 2008. pp. 5–20.
83. Hill, C. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Houndmills, Basingstoke and Hampshire: Palgrave Macmillan. 2003.
84. Hlihor E. Public diplomacy during military international conflicts. The Ukraine war case. Assistant Professor, Ph.D. «Carol I» National Defence University. URL: <https://revista.unap.ro/index.php/bulletin/article/view/1672/1623> (дата звернення: 18.10.2024)..

85. Jazbec, M. Diplomacija in varnost: razvoj in približevanje procesov. Ljubljana: Vitrum. 2002.
86. Keine schweren Waffen für die Ukraine? Vier Gegenargumente. URL: <https://wissenschaft-und-frieden.de/blog/zinecker-keine-schweren-waffen-vier-gegenargumente/> (дата звернення: 18.10.2024).
87. Mircea, M. Diplomacy, schools and institutions. Didactic and Pedagogical Publishing House, Bucharest. 1973.
88. Mirkasymov S., Rakhimova M. Diplomatic service: theory and practice. A textbook for practitioners dealing with problems of international relations. Tashkent: «Academy». 2004.
89. Modern Diplomacy. URL: <https://www.diplomacy.edu/resource/modern-diplomacy/> (дата звернення: 18.10.2024).
90. New NATO Chief Mark Rutte Visits Ukraine in His First Trip Since Taking Office. URL: <https://www.military.com/daily-news/2024/10/03/new-nato-chief-mark-rutte-visits-ukraine-his-first-trip-taking-office.html> (дата звернення: 18.10.2024).
91. New NATO Chief Rutte Reaffirms Support for Ukraine on Kyiv Trip. U.S. News. URL: <https://www.usnews.com/news/world/articles/2024-10-03/nato-chief-rutte-visits-ukraine-in-first-trip-in-new-role> (дата звернення: 18.10.2024).
92. Nikol'son G. Diplomatiya. M.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1941. 156 s.
93. Protocol: The Power of Diplomacy and How to Make It Work for You. URL: <https://global.upenn.edu/perryworldhouse/news/protocol-power-diplomacy-and-how-make-it-work-you> (дата звернення: 18.10.2024).
94. Rasulov A.G. (2014). Diplomatic protocol, ceremonial, etiquette. Fundamentals, theory, practice: monograph. University of World Economy and Diplomacy. Tashkent: ART FLEX, p. [U-52570/2].
95. Robyn Adams and Rosanna Cox. Diplomacy and Early Modern Culture. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011. 200 p.

96. Sabadash, J., Petrova, I., Oriekhova, S., Polishchuk, L., Haidukevych, K., Otrishko, M. Historical, cultural and tourist monuments as a factor in the development of territories. *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology*, 11(6). 2020. p. 485-493.

97. Saifnazarov, I. Innovative methods of forming spiritual immunity of youth (on an example of Tashkent State University of economics experience). *Astra Salvensis*, 1. 2019. p. 355-362.

98. Serdali, B., Sadykov, S., Tuyakbayev, G., Ashirbekova, G., Zhaxylykbaeva, R. National identity in the print media of Kazakhstan in the late Soviet period. *Global Media Journal, Canadian Edition*, 10(1). 2017. p. 134-148.

99. Siekunova, I. Negotiations and diplomatic protocol as a mean of political conflicts resolution. „Edukacja – Technika – Informatyka” nr 3/17/2016. DOI: 10.15584/eti.2016.3.42. URL: <https://repozytorium.ur.edu.pl/404> (дата звернення: 18.10.2024).

100. Taliban face backlash for 'disrespecting' host nations' anthems. VOA News. URL: <https://www.voanews.com/a/taliban-face-backlash-for-disrespecting-host-nations-anthems/7792106.html> (дата звернення: 18.10.2024).

101. The American Journal of Political Science Law and Criminology. Published: August 31, 2021 | Pages: 55-63. Doi: <https://doi.org/10.37547/tajpslc/Volume03Issue08-10>. URL: <https://theamericanjournals.com/index.php/tajpslc/article/view/1183/1108> (дата звернення: 18.10.2024).

102. The Vienna Convention on Consular Relations of April 24, 1963. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

103. The Vienna Convention on Diplomatic Relations of April 18, 1961. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (дата звернення: 18.10.2024).

104. Ukraine Recovery Conference. URL: <https://ua.unc-international.com/ukraine-recovery-conference-2022-mizhnarodna-konferenciya-z-pitan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення 12.10.2024).

105. White House not thrilled by Macron's D-Day invite to Russia. URL: <https://www.politico.com/news/2024/05/17/white-house-macrons-d-day-invite-russia-00158685> (дата звернення: 18.10.2024).

106. Who needs diplomats? The problem of diplomatic representation. URL: <https://www.diplomacy.edu/resource/who-needs-diplomats-the-problem-of-diplomatic-representation/> (дата звернення: 18.10.2024).

107. Wood J.L., Serves J. Diplomatic Ceremonial and Protocol: Principles, Procedures & Practices. Columbia University Press, 1970. URL: <https://sharpened.ucoz.ru/lib/Protocol.pdf> (дата звернення: 18.10.2024).

108. Zakharova, O. Diplomatic Ceremonial as the Basis of the Culture of International Relations. Studies in Media and Communication. Vol. 10, No. 1; June 2022. URL: <https://redfame.com/journal/index.php/smc/article/view/5478> (дата звернення: 18.10.2024).

109. Zelensky V. Meeting with Jens Stoltenberg. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zustrivsvya-z-yensom-stoltenbergom-93481> (Дата звернення: 18.10.2024).